

**III RAPORT Z IMPLEMENTACJI
I UPOWSZECHNIANIA
MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA
HUMANITARNEGO
W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
2014 r.**

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Implementacja międzynarodowego prawa humanitarnego w Polsce – zasady i struktury	5
2. Prawo międzynarodowe w polskim systemie prawnym	6
Część I	
Implementacja	9
Rozdział 3. Ograniczenia metod i środków walki zbrojnej	10
Rozdział 4. Ochrona określonych kategorii osób	14
4.1. Ochrona ludności cywilnej	14
4.2. Ochrona personelu medycznego i duchownego	15
4.3. Ochrona personelu PCK i innego personelu organizacji humanitarnych	16
4.4. Jeńcy wojenni, osoby internowane i repatrianci	18
4.5. Uchodźcy	18
4.6. Krajowe Biuro Informacji	20
Rozdział 5. Ochrona określonych kategorii miejsc i obiektów	22
5.1. Ochrona środowiska naturalnego	22
5.2. Ochrona dóbr kultury	23
5.3. Ochrona szpitali cywilnych i wojskowych	25
5.4. Ochrona obiektów i instalacji zawierających niebezpieczne siły	26
5.5. Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną	26
5.6. Zarząd grobów	27
Rozdział 6. Odpowiedzialność za naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego	28
6.1. Regulacje prawne dotyczące naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego	28
6.2. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni wojennych – tzw. ciężkie naruszenia Konwencji genewskich oraz Protokołu I	29
6.3. Ustawodawstwo karne w zakresie przestępstw wojennych innych niż ciężkie naruszenia Konwencji genewskich oraz Protokołu I	32
6.4. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni ludobójstwa	33
6.5. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni przeciwko ludzkości	33
6.6. Właściwość sądów	34
6.7. Odpowiedzialność zwierzchników	35
6.8. Działanie na rozkaz	36
6.9. Niestosowanie przedawnienia	36
6.10. Jurysdykcja sądów polskich w sprawach karnych oraz obowiązek ścigania przestępstw wynikający z art. 49/50/129/146 czterech Konwencji Genewskich z 1949 r.	36
6.11. Sprawa Nangar Khel	38
Rozdział 7. Właściwość krajowych organów i organizacji w zakresie implementacji międzynarodowego prawa humanitarnego	43

Część II

Upowszechnianie	45
Rozdział 8. Upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego przez organy administracji państwowej	46
8.1. Ministerstwo Obrony Narodowej	46
8.2. Ministerstwo Edukacji Narodowej	49
8.3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	50
8.4. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	51
8.5. Komisja do Spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego	53
Rozdział 9. Upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego przez Polski Czerwony Krzyż	55
Załączniki:	
I. Wykaz wielostronnych umów międzynarodowych z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego, których stroną jest Rzeczpospolita Polska	59
II. Wielostronne umowy międzynarodowe z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego podpisane, lub w stosunku do których trwają prace zmierzające do związania się nimi, przez Rzeczypospolitą Polską	62
III. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012 r. w sprawie „Nangar Khel”	62
IV. Dane kontaktowe krajowych organów i organizacji właściwych w zakresie implementacji i upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego w Rzeczypospolitej Polskiej	62

1. Implementacja międzynarodowego prawa humanitarnego w Polsce – zasady i struktury

Termin ‘międzynarodowe prawo humanitarne’ (MPH) rozumiany jest w niniejszym raporcie jako odpowiednik dawniej używanego pojęcia ‘międzynarodowe prawo wojenne’ oraz wychodzącego z użycia określenia ‘międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych’. Na międzynarodowe prawo humanitarne składają się, więc łącznie reguły walki i reguły ochrony (*ius in bello*). Tak jak inne działy międzynarodowego prawa publicznego, prawo humanitarne wyrosło z ukształtowanych przez wieki zwyczajów międzynarodowych wywodzących się z reguł średniowiecznej etyki rycerskiej oraz barbarzyńskich praktyk despotii starożytnych. Począwszy dopiero od drugiej połowy XIX stulecia obie grupy reguł poddawane są kolejnym działaniom kodyfikacyjnym. Ewolucja ta uczyniła z międzynarodowego prawa humanitarnego zbiór norm o następujących cechach specyficznych.

Po pierwsze, kodyfikacja uczyniła z międzynarodowego prawa humanitarnego jedną z dziedzin regulacji o największej liczbie przyjętych traktatów wielostronnych. Wielkie kodyfikacje haskie i genewskie XIX i XX wieku należały do największych przedsięwzięć prawotwórczych współczesnego prawa międzynarodowego. Co więcej, obok kodyfikacji doszło do zawarcia wielu dalszych konwencji w ramach tzw. stopniowego rozwoju prawa międzynarodowego pod wpływem innowacji technologicznych środków i metod walki zbrojnej¹.

Po drugie, jedną ze specyficznych cech wypracowanego zbioru traktatów międzynarodowego prawa humanitarnego stało się oddziaływanie relacji przyczynowo-skutkowej pomiędzy konfliktami zbrojnymi a kolejnymi nowelizacjami stanu prawnego. Twierdzi się, że każda nowa konwencja genewska pojawia się o jedną wojnę za późno. Kolejne konflikty unaoczniały bowiem istnienie wielu luk, niejasności i niekonsekwencji oraz trudności interpretacyjnych związanych z konwencjami, co wymuszało naturalny odruch regulacyjny, czyli potrzebę podjęcia po wojnie kroków kodyfikacyjnych w celu poprawienia i uzupełnienia obowiązujących uregulowań traktatowych.

Po trzecie, znaczna część regulacji międzynarodowego prawa humanitarnego nabrała, pod wpływem powyższego trendu, charakteru norm bardziej wyrazistych i doprecyzowanych, a to z kolei uważane jest za jeden z istotnych czynników przyczyniających się do respektowania prawa humanitarnego, w odróżnieniu od norm niejasnych bądź trudnych do jednoznacznej interpretacji². Precyzowanie postanowień konwencji prawa humanitarnego doprowadza jednak do przesadnej niekiedy rozwlekłości przyjętych uregulowań.

Po czwarte, specyficznym skutkiem sposobu sporządzania, rozwijania oraz uzupełniania norm prawa humanitarnego stało się to, że znaczna ich większość została sformułowana w języku norm samowykonalnych (*self-executing rules*), a zatem norm nadających się do bezpośredniego za-

¹ Zob. przykładowo najpełniejszy bodaj zbiór takich instrumentów: D. Schindler, J. Tomas (red.), *The Laws of Armed Conflicts. A Collection of Conventions, Resolutions and Other Documents*, Alphen aan den Rijn-Rockville and Geneva, 1981, ss. 933. Ponadto dostępne są również odpowiednie strony internetowe Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) – *Treaty Database and States Party* (www.icrc.org) czy Yale Law School – *The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy* (<http://avalon.law.yale.edu>). Z kompilacji polskich odnotować trzeba *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*, M. Flemming et al. (red.), Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2003, s. 587.

² Taką tezę stawiają zwolennicy teorii legitymizacji w stosunkach międzynarodowych. Jeden z jej proponentów jako przykład podaje klarowność (*determinancy*) reguł dotyczących traktowania jeńców wojennych (T. M. Franck, ‘Legitimacy in the International System’, *American Journal of International Law*, 1988, Vol. 82, s. 713-719), niemniej można taką ocenę odnieść do wielu innych regulacji prawa humanitarnego.

stosowania bez potrzeby uchwalania aktów krajowej legislacji implementacyjnej (wykonawczej). Nieliczne są jedynie reguły nakazujące państwom-stronom konwencji prawa humanitarnego wydanie odpowiednich przepisów dla umożliwienia ich stosowania. Do tej grupy należą w szczególności normy konwencji genewskich i Protokołów dodatkowych nakazujące przyjęcie w prawie wewnętrznym postanowień o ściganiu i karaniu z tytułu naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego³. Bez takiej interwencji ustawodawczej postanowienia MPH w sprawie ścigania i karania sprawców naruszeń mogą okazać się martwą literą.

Po piąte, inaczej niż w innych działach prawa międzynarodowego, w obszarze międzynarodowego prawa humanitarnego nie doszło do zredukowania roli prawa zwyczajowego, które niezmiennie towarzyszyło państwom stosującym jego normy walki, ochrony i procedur sądowych. Co więcej, traktatowe prawo humanitarne zostało poważnie wzmocnione przez wypracowanie zbioru na kształt kodeksu norm prawa zwyczajowego⁴. Pod egidą MKCK i przy udziale ekspertów rządowych zdołano uzgodnić listę 161 reguł, które uznawane są jako normy zwyczajowego prawa humanitarnego.

Po szóste, wewnątrz systemu normatywnego prawa humanitarnego doszło do silnych działań integracyjnych. Przejawem tego stało się powolne odchodzenie od podziału na prawo haskie (reguły walki), ujęte głównie w konwencjach haskich 1989 i 1907 r., oraz prawo genewskie (reguły ochrony), odzwierciedlone w konwencjach genewskich i protokołach dodatkowych do tychże. Innym potwierdzeniem tego trendu jest zintegrowanie podejścia do niektórych problemów prawa humanitarnego, co dobrze ilustruje Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i transferu min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu (Oslo, 1997), która zawiera w jednym instrumencie reguły prawa przeciwojennego czy rozbrojeniowego (*ius contra bellum*), reguły walki w formie zakazów używania min (*rules of combat*) oraz reguły ochrony w formie norm ochronnych dla kombatantów i ludności cywilnej (*rules of protection*).

Po siódme, wyraźne wzmocnienie uzyskał trend do zbliżania i zintegrowania reguł prawa humanitarnego stosowanego w międzynarodowych i niem międzynarodowych (wewnątrzpaństwowych? krajowych? lokalnych?) konfliktach zbrojnych, co stwarza szansę na wzmocnienie ochrony osób dotkniętych zwłaszcza tymi ostatnimi konfliktami.

Po ósme, wzmocnieniu i rozbudowaniu podlega ta część prawa międzynarodowego, która dotyczy ścigania i karania ciężkich i innych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego poprzez powołanie kilku trybunałów *ad hoc*, zwanych też trybunałami hybrydowymi, oraz stałego Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Te i inne cechy specyficzne międzynarodowego prawa humanitarnego i jego dynamiczne zmiany wymagają uwzględnienia w niniejszym raporcie dla lepszego wspomaganie procesu jego implementacji oraz upowszechniania.

2. Prawo międzynarodowe w polskim systemie prawnym

Artykuł 9 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) stanowi, że „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”. W konsekwencji zobowiązanie Polski obejmuje przestrzeganie umów międzynarodowych, norm międzynarodowego prawa zwyczajowego, ogólnych zasad prawa społeczności międzynarodowej oraz prawotwórczych uchwał organizacji międzynarodowych. Z tytułu art. 38 ust. 1 d) Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości dla wykładni i stosowania prawa międzynarodowego istotne znaczenie mogą odegrać orzeczenia sądowe jako pomocniczy środek ustalania norm prawnych.

Zasada z art. 9 Konstytucji RP nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do międzynarodowego prawa humanitarnego, którego normy zwyczajowe zostały silnie wyeksponowane

³ Szerzej K. Drzewicki, ‘National Legislation as a Measure for Implementation of International Humanitarian Law’ [w:] F. Kalshoven & Y. Sandoz (red.) *Implementation of International Humanitarian Law*, Dordrecht / Boston / London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, s. 110-111.

⁴ Zob. *Study on Customary International Law*, przeprowadzone przez MKCK i opublikowane przez Cambridge University Press w 2005 r. Studium dostępne jest na stronie internetowej MKCK (www.icrc.org) w kilku wersjach językowych.

w orzeczeniach sądów międzynarodowych ostatnich dekad⁵. W toku kilkuletnich prac rzeszy ekspertów Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, konsultantów rządowych i organizacji pozarządowych uzgodniona została w 2005 r. lista 161 reguł zwyczajowych⁶.

Związanie się przez Polskę umowami międzynarodowymi następuje w trybie ratyfikacji przez Prezydenta RP albo zatwierdzenia przez Radę Ministrów. Umowy nieratyfikowane wiążą jedynie podmioty administracji państwowej, które je zawarły i nie stanowią źródeł powszechnie obowiązującego prawa (art. 87 ust. 1 Konstytucji RP), choć wiążą Państwo w relacjach międzynarodowych na równi z umowami ratyfikowanymi.

Ratyfikacja najważniejszych umów międzynarodowych może nastąpić tylko na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej przez parlament w ustawie (art. 89). Wymóg ten obejmuje umowy dotyczące:

- 1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
- 2) wolności, praw lub obowiązków obywatelskich,
- 3) członkostwa RP w organizacji międzynarodowej,
- 4) znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
- 5) spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja RP wymaga ustawy.

Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy (art. 91 ust. 1 Konstytucji RP).

Ratyfikowane umowy mogą kształtować sytuację prawną obywatela oraz określać jego uprawnienia i obowiązki. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową (art. 91 ust. 2).

Należy ponadto podkreślić, że stosownie do treści art. 241 ust. 1 Konstytucji umowy międzynarodowe ratyfikowane dotychczas przez Rzeczypospolitą Polską na podstawie obowiązujących w czasie ich ratyfikacji przepisów konstytucyjnych i ogłoszone w Dzienniku Ustaw uznaje się za umowy ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie i stosuje się do nich przepisy art. 91, jeżeli z treści umowy międzynarodowej wynika, że dotyczą one kategorii spraw wymienionych w art. 89 ust. 1 Konstytucji RP.

Znaczenie przepisu art. 241 ust. 1 jest ogromne, gdyż główny trzon *corpus iuris* międzynarodowego prawa humanitarnego, czyli konwencje genewskie i protokoły dodatkowe do nich, zostały ratyfikowane przez Polskę przed uchwaleniem Konstytucji RP z 1997 r. Wszystkie te instrumenty zostały opublikowane w Dzienniku Ustaw i należą niewątpliwie co najmniej do jednej z kategorii spraw wymienionych w art. 89 ust. 1 Konstytucji RP, tzn. do kategorii „wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji RP”.

W konsekwencji wszystkie niemal traktaty z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego stanowią część krajowego porządku prawnego, czyli zostały do niego inkorporowane. To zaś otworzyło drogę do bezpośredniego stosowania tych traktatów przez adresatów norm, włącznie z sądami, chyba że konieczna jest legislacja implementacyjna w stosunku do materii określonych w formie norm niesamowykonalnych. Dla stosowania instrumentów międzynarodowego prawa humanitarnego w porządku krajowym istotne jest to, że problemu nie wyczerpuje konstatacja z mocy art. 91 ust. 1 Konstytucji RP o inkorporacji traktatów humanitarnych. W praktyce powstaje częstokroć sytuacja kiedy potrzebne okazuje się równoległe zastosowanie, tam gdzie potrzeba, metody transformacji umów międzynarodowych, czyli wpisywania do aktów prawa wewnętrznego postanowień traktatów międzynarodowych. Taka potrzeba częstokroć bywa podyktowana samą treścią norm, stopniem ich skomplikowania czy koniecznością precyzyjnego określenia kompetencji odpowiednich organów. W rezultacie nie tylko normy niesamowykonalne, ale nadto niektóre

⁵ *Case Concerning Certain Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, I.C.J. Reports, 1986, s. 14.*

⁶ J.-M. Henckaerts, *Studium poświęcone zwyczajowemu międzynarodowemu prawu humanitarnemu: wkład w zrozumienie i poszanowanie zasad prawa dotyczących konfliktu zbrojnego*, Warszawa: Ośrodek Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża, 2006, s. 45.

z norm samowykonalnych wymagają ustawodawstwa lub regulacji niższego szczebla w celu zapewnienia ram sprzyjających adekwatnej implementacji MPH. Takim przykładem jest obowiązek upowszechniania prawa humanitarnego w siłach zbrojnych, który choć sformułowany w normach samowykonalnych, wymagać będzie dla jego realizacji uchwalenia odpowiednich rozporządzeń i zarządzeń w ramach resortu obrony narodowej.

Z powyższych rozważań wynika, dlaczego niniejsze sprawozdanie przyjmuje szerokie podejście do działań władz polskich w procesie implementacji MPH. Pomimo przeważającej liczby norm samowykonalnych zawartych w konwencjach genewskich i innych instrumentach w wielu materiałach potrzebne jest przełożenie ich treści na język sprzyjający ich pełnej realizacji. Zaletą takiego podejścia jest pełniejsza transformacja norm międzynarodowych do prawa krajowego oraz weryfikacja, w których dziedzinach może wystąpić brak odpowiednich norm prawa krajowego.

Część I

IMPLEMENTACJA

Ograniczenia metod i środków walki zbrojnej

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej implementują zawarte w wiążących Rzeczypospolitą Polską umowach międzynarodowych zakazy stosowania określonych metod i środków walki zbrojnej, jak również pozytywne zobowiązania do działania wynikające z tych umów podczas:

- szkolenia programowego oraz szkolenia uzupełniającego pododdziałów;
- prowadzenia różnych form szkolenia operacyjno-taktycznego (w szczególności ćwiczeń dowódczo-sztabowych i ćwiczeń taktycznych z wojskami), przygotowujących dowództwa i wojska do realizacji zadań zgodnie z wojennym przeznaczeniem;
- przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań w ramach operacji poza granicami kraju w polskich kontyngentach wojskowych;
- uwzględniania w aktach prawnych regulujących zasady użycia siły przez żołnierzy PKW ograniczeń wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

Gestorzy uzbrojenia i sprzętu wojskowego (UiSW) podlegający dowódcom rodzajów Sił Zbrojnych na bieżąco czuwają, aby pozyskiwane nowe typy UiSW spełniały wymogi wynikające z ograniczeń dotyczących środków walki zbrojnej. Kontrola pozyskiwanego UiSW odbywa się na wszystkich etapach zaangażowania gestorów w proces pozyskiwania UiSW (w szczególności przy opracowywaniu Wymagań Taktyczno-Technicznych i zatwierdzaniu Wstępnych Założeń Taktyczno-Technicznych).

Ponadto, w odniesieniu do poszczególnych umów międzynarodowych wprowadzających ograniczenia lub zakazy określonych metod i środków, implementacja oraz upowszechnianie przyjmują następujące formy:

1. *Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisany w Genewie dnia 17 czerwca 1925 r. (Dz.U. z 1929 r. Nr 28, poz. 278).*

Dla państw-stron *Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu sporządzonej w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 1, poz. 1) (tzw. Konwencji BTWC) oraz Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzonej w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 63, poz. 703) (tzw. Konwencji CWC) umowa ta nie ma praktycznego znaczenia, gdyż konwencje te zakazują posiadania, prowadzenia badań, oraz nakazują zniszczenie broni chemicznej i biologicznej. W konsekwencji Protokół stanowi uzupełnienie Konwencji BTWC o zakaz użycia w działaniach zbrojnych czynników biologicznych jako środków walki.*

2. *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, sporządzona w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 1, poz. 1) (tzw. Konwencja BTWC).*

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej nigdy nie posiadały broni biologicznej ani nie prowadziły nad nią badań i w pełni stosują się do postanowień Konwencji. Corocznie Ministerstwo

Obrony Narodowej przygotowuje i przekazuje wkład do deklaracji na temat działalności mającej związek z Konwencją.

3. *Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, otwarta do podpisania w Genewie dnia 18 maja 1977 r.* (Dz.U. z 1978 r. Nr 31, poz. 132).

Konwencja nakłada na państwa-strony zobowiązanie do nieoddziaływania na środowisko przez rozmyślne kierowanie procesami naturalnymi – dokonywania zmian w dynamice, składzie lub strukturze ziemi. Polskie Siły Zbrojne przestrzegają postanowień tej umowy międzynarodowej.

4. *Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r.* (Dz.U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104, z późn. zm.) (tzw. Konwencja CCW).

Rzeczpospolita Polska jest stroną zarówno Konwencji CCW, jak i wszystkich załączonych do niej Protokołów:

- w sprawie niewykrywalnych odłamków (Protokół I) – Siły Zbrojne RP nie posiadają uzbrojenia rażącego odłamkami niewykrywalnymi w ciele ludzkim promieniami Roentgena;
- w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń (Protokół II zgodnie z poprawkami z dnia 3 maja 1996 r.).

W siłach Zbrojnych RP wykonano działania zapewniające, iż ewentualne użycie min (innych niż przeciwpiechotne) zostanie dokonane zgodnie z ograniczeniami nakładanymi przedmiotowym porozumieniem (m.in. obowiązek znakowania pól minowych, ich późniejszego rozminowania oraz sporządzania stosownej dokumentacji). Polska przekazuje corocznie krajowy raport w sprawie wypełniania postanowień poprawionego Protokołu II. Raporty te są dostępne na stronie internetowej Biura Narodów Zjednoczonych w Genewie (www.unog.ch) w zakładce Disarmament/The CCW Convention/Amended Protocol II;

- w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (Protokół III) – Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej nie posiadają broni zapalających;
- w sprawie oślepiającej broni laserowej (Protokół IV) – Siły Zbrojne RP nie posiadają laserowych broni oślepiających;
- o wybuchowych pozostałościach wojennych (Protokół V) – został ratyfikowany przez Prezydenta RP dnia 1 lipca 2011 r., wszedł w życie w stosunku do Polski 26 marca 2012 r. Polska przekazuje corocznie krajowy raport w sprawie wykonania postanowień Protokołu V. Raporty te są dostępne na stronie internetowej Biura Narodów Zjednoczonych w Genewie (www.unog.ch) w zakładce: Disarmament/The CCW Convention/Protocol V.

Dodatkowe informacje na temat wykonywania Konwencji CCW i załączonych do niej Protokołów dostępne są w raportach corocznie składanych przez Polskę do Biura Narodów Zjednoczonych w Genewie, dostępnych na stronie internetowej Biura (www.unog.ch) w zakładkach: Disarmament/The CCW Convention/Compliance.

5. *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r.* (Dz.U. z 1999 r. Nr 63, poz. 703) (Konwencja CWC).

Polska nie posiadała nigdy broni chemicznej, a więc nie ciąży na niej żadne zobowiązania w zakresie jej niszczenia. Funkcję Organu Krajowego ds. wykonywania *Konwencji CWC* pełni Ministerstwo Spraw Zagranicznych, a w jej wykonywanie, tj. przygotowywanie deklaracji, przyjmowanie inspekcji, współpracę z OPCW, zaangażowane są również: Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Obrony Narodowej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Wykonywanie Konwencji regulowane jest następującymi aktami prawnymi:

- ustawą z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów (Dz.U. Nr 76, poz. 812 oraz z 2010 r. Nr 182, poz. 1228);

- rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 8 kwietnia 2002 r. w sprawie szczegółowych danych, jakie powinny zawierać informacje o działalności z wykorzystaniem związków chemicznych i ich prekursorów (Dz.U. Nr 56, poz. 507);
- rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu przyjmowania inspekcji Organizacji do spraw Zakazu Broni Chemicznej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2011 r. Nr 9, poz. 40);
- rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie produkcji, wytwarzania, przetwarzania i używania toksycznych związków chemicznych i ich prekursorów (Dz.U. Nr 217, poz. 1432 oraz z 2013 r. poz. 1502);
- decyzja Nr 450/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 listopada 2011 r. w sprawie realizacji postanowień Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów przez komórki organizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej oraz jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowane (Dz.Urz. Min. Obr. Nar. Nr 24, poz. 379 oraz z 2013 r. poz. 328).

W wyniku realizacji zapisów przytoczonych aktów prawnych implementacja postanowień Konwencji CWC w resorcie obrony narodowej odbywa się przez:

- nadzór nad obrotem toksycznych związków chemicznych lub ich prekursorów, wymienionych w Wykazie 1 Konwencji (w ilościach i do celów dozwolonych);
- coroczne opracowywanie zbiorczego zestawienia (oraz sporządzanie planów na rok przyszły) wykorzystania związków chemicznych, wyszczególnionych w Wykazie 1 do Konwencji;
- udział w ćwiczeniach, szkoleniach, konferencjach, warsztatach organizowanych pod patronatem lub bezpośrednio przez OPCW;
- używanie toksycznych związków chemicznych lub ich prekursorów, wymienionych w Wykazie 1 Konwencji, do celów ochronnych w ramach szkolenia wojsk na zasadach określonych w „Instrukcji o szkoleniu z obrony przed bronią masowego rażenia w Siłach Zbrojnych RP”, wprowadzonej rozkazem Nr 1165/Szkol./P7 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 22 grudnia 2005 r.

6. *Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, sporządzona w Oslo dnia 18 września 1997 r.* (Dz.U. z 2013 r. poz. 323) (tzw. Konwencja Ottawska).

Prezydent RP ratyfikował Konwencją Ottawską w dniu 14 grudnia 2012 r., weszła ona w życie w stosunku do Polski w dniu 1 czerwca 2013 r. Już od 2003 r. Polska – na zasadzie dobrowolności – składała doroczne raporty z wykonywania postanowień Konwencji. Działając w duchu tej umowy międzynarodowej, przedstawiciele Sił Zbrojnych RP biorący udział w misjach pokojowych poza granicami kraju aktywnie angażują się w uświadamianie ludności cywilnej o zagrożeniach związanych z minami przeciwpiechotnymi i innymi niebezpiecznymi pozostałościami wojennymi oraz wnoszą znaczący wkład w unieszkodliwienie min i niewybuchów w regionach, w których misje te operują.

Dodatkowe informacje dotyczące wykonywania Konwencji Ottawskiej zawarte są w raportach corocznie składanych przez stronę polską, dostępnych na stronie internetowej Biura Narodów Zjednoczonych w Genewie (www.unog.ch) w zakładkach: Disarmament/Anti-Personnel Landmines Convention/Article 7 reports.

7. Zgodnie z oświadczeniem rządowym z dnia 11 lipca 2013 r. w sprawie zmiany zakresu obowiązywania Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawę angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjętego dnia 25 maja 2000 r. w Nowym Jorku (Dz.U. poz. 1094) podano do wiadomości, że na podstawie ustawy z dnia 10 października 2012 r. o zmianie zakresu obowiązywania Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach

dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjętego dnia 25 maja 2000 r. w Nowym Jorku (Dz.U. poz. 1335) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej dnia 29 maja 2013 r. podjął decyzję o zmianie zakresu obowiązywania protokołu poprzez przedstawienie, na podstawie art. 3 ust. 4 protokołu, nowej deklaracji Rzeczypospolitej Polskiej zastępującej deklarację Rzeczypospolitej Polskiej do art. 3 ust. 2 protokołu, złożoną dnia 7 kwietnia 2005 r. depozytariuszowi – Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych – wraz z dokumentem ratyfikacyjnym z dnia 14 lutego 2005 r.

Nowa deklaracja Rzeczypospolitej Polskiej została złożona depozytariuszowi – Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 28 czerwca 2013 r., w brzmieniu:

„Zgodnie z art. 3 ust. 4 Protokołu Rząd Rzeczypospolitej Polskiej oświadcza, że:

1. w przypadku obowiązkowego poboru obywateli polskich do służby wojskowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej dolna granica wieku jest określona przez prawo i wynosi osiemnaście (18) lat,
2. w przypadku ochotniczego wstępowania do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej dolna granica wieku jest określona przez prawo i wynosi osiemnaście (18) lat. Kandydat/Kandydatka jest obowiązany/obowiązana przedłożyć dokument potwierdzający jego/jej wiek.”.

Podstawę powyższej deklaracji stanowi, m.in. regulacja zawarta w art. 124 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 593, z późn. zm.). Wskazany przepis jest zgodny z międzynarodowym prawem humanitarnym w zakresie ochrony praw dzieci, ustanawiającym granicę wieku 18 lat, poniżej której rekrutacja do sił zbrojnych została zakazana.

Ochrona określonych kategorii osób

4.1. Ochrona ludności cywilnej

Problematykę obrony cywilnej w Polsce regulują następujące akty prawne:

- a) Protokół Dodatkowy z 1977 r. do Konwencji Genewskich z 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych;
- b) Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416, z późn. zm.), a w szczególności jej art. 17 oraz Dział IV Obrona cywilna;
- c) Akty wykonawcze do ustawy, w szczególności:
 - rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (Dz.U. Nr 96, poz. 850);
 - rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 września 2002 r. w sprawie odbywania służby w obronie cywilnej (Dz.U. Nr 169, poz. 1391 oraz z 2008 r. Nr 108, poz. 698);
 - rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie powszechnej samoobrony ludności (Dz.U. Nr 91, poz. 421);
 - rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 października 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. Nr 229, poz. 2307);
 - rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. Nr 181, poz. 1872);
 - rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 czerwca 2002 r. w sprawie rodzajów szkół, których uczniowie podlegają obowiązkowi odbywania przysposobienia obronnego oraz organizacji jego odbywania (Dz.U. Nr 113, poz. 987);
 - rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Zdrowia z dnia 2 października 2003 r. w sprawie sposobu przeprowadzania przysposobienia obronnego studentów i studentek (Dz.U. Nr 174, poz. 1686).

Struktura obrony cywilnej opiera się na administracyjnym podziale terytorialnym kraju, w ramach którego wójtowie, starostowie i wojewodowie są szefami obrony cywilnej na swoim terenie. Na szczeblu centralnym istnieje organ podległy Ministrowi Spraw Wewnętrznych – Szef Obrony Cywilnej Kraju. Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi właściwymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej. Pewną trudność w zapewnieniu ochrony podmiotom obrony cywilnej można zauważyć na szczeblu województwa, gdyż wojewoda jest zobowiązany przepisami prawa wewnętrznego do wykonywania zadań z zakresu obronności państwa. W świetle art. 65 I Protokołu Dodatkowego może to spowodować ustanie ochrony jego, jak również urzędu wojewódzkiego. W sytuacji krańcowej można sobie wyobrazić zniszczenie ośrodków koordynujących działalność obrony cywilnej na szczeblu wojewódzkim.

Kwestie dotyczące ochrony znaku obrony cywilnej są regulowane jedynie w I Protokole Dodatkowym z 1977 r. Brak jest regulacji prawa wewnętrznego, która odnosiłaby się do ochrony

znaku obrony cywilnej również w czasie pokoju, tak jak ma to miejsce w przypadku znaku Czerwonego Krzyża chronionego na podstawie ustawy z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. Nr 41, poz. 276).

Mając na uwadze konieczność kompleksowego uregulowania problematyki ochrony ludności aktem prawnym w randze ustawy, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych RP podjęło prace nad *projektem założeń projektu ustawy o ochronie ludności*. Głównym celem tych prac jest uregulowanie systemu ochrony ludności zgodnie z współczesnymi realiami oraz zagrożeniami poprzez precyzyjne wskazanie zadań dla określonych podmiotów, w szczególności organów administracji rządowej i samorządowej. Nowe rozwiązanie krajowe w zakresie ochrony ludności ma na celu uporządkowanie szeregu kwestii w tym obszarze oraz zebranie ich do jednego aktu prawnego. Ponadto nowa ustawa ma stworzyć system ochrony ludności realizujący zadania ochrony ludności zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Nowa regulacja będzie opierać się na zasadzie ponoszenia odpowiedzialności za bezpieczeństwo obywateli przez organy administracji publicznej zgodnie z zasadą pomocniczości i wsparcia organów poszczególnych szczebli zarządzania bezpieczeństwem powszechnym w przypadku, gdy określone zadanie nie może być adekwatnie zrealizowane przez organy administracji publicznej na danym poziomie. Ustawa będzie również kłaść nacisk na kształtowanie świadomości społeczeństwa oraz promowanie odpowiednich zachowań w obliczu zagrożeń.

W dniu 29 kwietnia 2014 r. Rada Ministrów RP przyjęła Uchwałę w sprawie przyjęcia *Programu Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020*. Program jest wspólnym przedsięwzięciem Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Administracji i Cyfryzacji, Zdrowia i Obrony Narodowej. Obejmuje on kwestie wzajemnych relacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego oraz systemu powiadamiania ratunkowego. *Program* jest pierwszym dokumentem całościowo i kompleksowo opisującym problematykę organizacji działań ratowniczych podejmowanych w celu ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska przez wszystkie podmioty publiczne i społeczne realizujące te zadania. Ma on za zadanie określić cele, które mają być zrealizowane w sferze ratownictwa i ochrony ludności w latach 2014-2020, warunków ich osiągnięcia oraz podstawowych instrumentów prawnych, finansowych i organizacyjnych jakie są do tego niezbędne. *Program* uwzględnia także rolę społecznych organizacji ratowniczych działających w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej, ratownictwa wodnego, ratownictwa górskiego oraz innych rodzajów działań ratowniczych, których niepodważalny dorobek i potencjał ma od wielu lat znaczący wkład w bezpieczeństwo obywateli. Partnerska współpraca służb państwowych z tymi organizacjami jest ważnym warunkiem pomyślnej realizacji celów *Programu*.

4.2. Ochrona personelu medycznego i duchownego

Przyznana przez międzynarodowe prawo humanitarne szczególna ochrona personelu medycznego i duchownego dotyczy tych kategorii osób, które otrzymały od strony wojującej nakaz lub upoważnienie do działania na rzecz ofiar wojny. Poszanowanie i ochrona tego rodzaju personelu oznacza zakaz kierowania ataków przeciwko niemu, oraz zakaz uniemożliwiania realizacji jego humanitarnych funkcji (art. 24-26 Konwencji Genewskiej I, art. 36 Konwencji Genewskiej II, art. 20 Konwencji Genewskiej IV, art. 8 oraz 15 Protokołu Dodatkowego I, art. 9 Protokołu Dodatkowego II). Nikt nie może być niepokojony ani karany za działalność o charakterze medycznym, zgodną z zasadami sztuki i etyki lekarskiej, niezależnie od tego na czyją korzyść działalność ta jest realizowana (art. 18 Konwencji Genewskiej I, art. 16 ust. 1 Protokołu Dodatkowego I, art. 10 ust. 1 Protokołu Dodatkowego II). Osoby te nie mogą być ponadto zmuszane do czynów lub prac sprzecznych z etyką zawodową lub innymi normami mającymi na celu dobro rannych i chorych, ani też zmuszane do powstrzymania się od działalności nakazanej przez te normy (art. 16 ust. 2 Protokołu Dodatkowego I, art. 10 ust. 2 Protokołu Dodatkowego II).

Personel medyczny, mimo obowiązku do powstrzymania się od czynnego udziału w walkach, może korzystać z lekkiej broni osobistej służącej ochronie własnej lub też obronie pozostających pod jego opieką osób rannych i chorych (art. 22 ust. 1 Konwencji Genewskiej I, art. 13 ust. 2 lit. a Protokołu Dodatkowego I).

Szczególny status ochronny przysługujący personelowi medycznemu i duchownemu widoczny jest także w sytuacji, gdy osoby te znajdują się w rękach nieprzyjaciela (art. 33 i 35 III Konwencji Genewskiej). Mimo iż formalnie nie stają się jeńcami wojennymi, korzystają oni jednocześnie z wszelkich uprawnień i ochrony przysługującej jeńcom wojennym. Przebywając w obozach jenieckich, nie mogą być zmuszani do żadnej pracy niezwiązanej z ich misją lekarską lub religijną. Powinni mieć bezpośredni dostęp do właściwych władz obozowych we wszelkich sprawach związanych z realizacją ich misji. Kapelani mogą swobodnie wykonywać funkcje religijne wśród współwyznawców, a ponadto przysługuje im prawo do swobodnej korespondencji z władzami duszpasterskimi mocarstwa zatrzymującego i międzynarodowymi organizacjami religijnymi.

W celu urealnienia ochrony przysługującej personelowi medycznemu i religijnemu może on korzystać z określonych przez prawo międzynarodowe znaków ochronnych (art. 38 oraz 44 Konwencji Genewskiej I, art. 18 Protokołu Dodatkowego I, art. 12 Protokołu dodatkowego II) oraz kart i tabliczek tożsamości. Na gruncie prawa polskiego umieszczanie znaków ochronnych reguluje Norma Obronna NO-02-A032:2009 Emblemat genewski – Umieszczanie i maskowanie na obiektach medycznych na lądzie, wprowadzona decyzją Nr 105/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 kwietnia 2011 r. w sprawie zatwierdzenia i wprowadzenia dokumentów normalizacyjnych dotyczących obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. Urz. MON Nr 7, poz. 90). Z kolei kwestię kart i tabliczek tożsamości określa art. 54a ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz wydane na jego podstawie rozporządzenia wykonawcze.

Zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez Konwencje Genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym, kwalifikowane jest jako zbrodnia wojenna, zgodnie z art. 8 ust. 2 lit b pkt XXIV Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Takie zachowanie wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w art. 122 Kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), który penalizuje atakowanie obiektów niebronionych oraz stosowania innych sposobów walki zabronionych przez prawo międzynarodowe. Ponadto art. 123 k.k. penalizuje dokonane z naruszeniem prawa międzynarodowego zabójstwa personelu medycznego i osób duchownych oraz wszelkie czyny powodujące ciężki uszczerbek na zdrowiu, a także poddawanie tych osób torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonywanie na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używanie ich do ochrania swą obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymywanie jako zakładników.

4.3. Ochrona personelu PCK i innego personelu organizacji humanitarnych

Zagadnienie to jest uregulowane przede wszystkim w art. 26 Konwencji Genewskiej I z 1949 r. Celem tego przepisu jest zrównanie statusu personelu upoważnionych stowarzyszeń powołanych do niesienia pomocy regularnym służbom medycznym sił zbrojnych danego państwa z personelem medycznym sił zbrojnych, zarówno pod względem prawa do ochrony, jak również zasad mających zastosowanie w przypadku dostania się do niewoli.

Komentarz do Konwencji Genewskich autorstwa J. Pictet'a wymienia następujące warunki przyznania ochrony personelowi upoważnionych stowarzyszeń powołanych do niesienia pomocy regularnym służbom medycznym jego sił zbrojnych:

1. Uznanie danej organizacji przez władze państwa, na terytorium którego prowadzi ona swoją działalność – jeżeli chodzi o Polski Czerwony Krzyż to obecnie jego rola i zadania zostały określone w ustawie z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu, jak również Statucie PCK, obowiązującym na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 października 2004 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża (Dz.U. Nr 237, poz. 2372);
2. Upoważnienie dla danej organizacji do pełnienia roli pomocniczej w stosunku do służby medycznej sił zbrojnych – na gruncie prawa polskiego obowiązek ten został zrealizowany w art. 2 ustawy o PCK, który określa, że Polski Czerwony Krzyż działa jako

- organizacja służąca dobrowolnie pomocą społecznej służbie zdrowia i służbie zdrowia Sił Zbrojnych. Ponadto § 9 ust. 1 Statutu PCK, wskazuje, że Polski Czerwony Krzyż wspomaga w czasie konfliktu zbrojnego wojskową i cywilną służbę zdrowia, zgodnie z postanowieniami Konwencji genewskich z 1949 r. i Protokołów dodatkowych z 1977 r., oraz prowadzi działalność humanitarną na rzecz ofiar konfliktów zbrojnych.
3. Dokonanie stosownej notyfikacji – rząd, który upoważnił jedno lub kilka stowarzyszeń pomocy do pełnienia roli pomocniczej w stosunku do służby medycznej sił zbrojnych, powinien najpóźniej przed użyciem ich personelu poinformować o tym wszystkie pozostałe Państwa-Strony (w czasie pokoju) lub swoich przeciwników (podczas trwającego konfliktu). Wymóg ten leży w interesie samego personelu, ponieważ w przeciwnym razie strona konfliktu, która nie została poinformowana o tym fakcie może odmówić przyznania personelowi należnej mu ochrony. Komentarz sugeruje, że w celu uniknięcia jakichkolwiek nieporozumień należy uczynić zadość temu obowiązkowi także w stosunku do personelu krajowego stowarzyszenia czerwonego krzyża lub czerwonego półksiężyca mimo tego, że istnienie takiej organizacji w tym kraju jest powszechnie znane i znajduje potwierdzenie w stosunkach międzynarodowych (w postaci uznania stowarzyszenia krajowego przez MKCK czy też uczestnictwa stowarzyszeń krajowych wspólnie z państwami i organami Ruchu w Międzynarodowych Konferencjach Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca). Wiodącą rolę w zakresie realizacji tego obowiązku powinien odgrywać resort spraw zagranicznych.
 4. Personel stowarzyszeń pomocy powinien w czasie wojny podlegać prawu wojskowemu oraz regulaminom wojskowym, działając w imieniu danego państwa – wymóg ten wiąże się z obowiązującą w prawie międzynarodowym zasadą odpowiedzialności państwa za działalność jego przedstawicieli lub organów. W praktyce oznacza to, że personel stowarzyszeń pomocy działa na rozkaz przełożonych wojskowych i że organy wojskowe zobowiązane są do wydania personelowi tych organizacji stosownych oznaczeń i kart tożsamości. Ten ostatni obowiązek realizowany jest w trybie art. 54a ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (oraz wydanego na jej podstawie rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 2008 r. w sprawie kart i tabliczek tożsamości (Dz. U. Nr 79, poz. 472 i Nr 105, poz. 676). Podporządkowanie personelu stowarzyszeń pomocy organom wojskowym nie oznacza utraty przez te organizacje ich tożsamości i statusu, a zrównanie w przysługującej ochronie nie powoduje, że personel tych organizacji zostaje włączony do sił zbrojnych. Warunki tego podporządkowania powinny być określone w prawie krajowym (np. w formie rozporządzenia do ustawy o PCK). Warto przy tym zaznaczyć, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1927 r. (Dz.U. Nr 79, poz. 688 - uchylone ustawą o PCK z 1964 r.), przewidywało w art. 5, że „z chwilą wybuchu wojny, ogłoszenia mobilizacji ogólnej, albo częściowej, jak również w wypadkach, w których tego wymaga interes Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów, stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” podlega całkowicie Ministrowi Spraw Wojskowych”. Obecnie tego typu rozwiązanie byłoby niemożliwe do zastosowania ze względu na obowiązujące Podstawowe Zasady Ruchu, w tym zasadę niezależności.
 5. Personel stowarzyszeń pomocy powinien wykonywać te same zadania co personel wojskowych służb medycznych – zasada ta oznacza, że szczególna ochrona przysługuje tylko i wyłącznie tym osobom spośród personelu danego stowarzyszenia, które faktycznie realizują zadania wojskowego personelu medycznego (nie zaś całemu personelowi stowarzyszenia, które zostało upoważnione do pełnienia roli pomocniczej w stosunku do służby medycznej sił zbrojnych). Zadania te zostały określone w art. 24 I Konwencji genewskiej z 1949 r., jako odszukiwanie, zbieranie, przenoszenie i leczenie rannych i chorych albo zapobieganie chorobom, jak również zarządzanie formacjami i zakładami sanitarnymi.

Należy zaznaczyć, że tak szczegółowe uregulowanie sytuacji personelu medycznego stowarzyszeń pomocy wiązało się w dużym stopniu z faktem, że Konwencja Genewska I zapewnia ochronę personelowi medycznemu wojskowemu, natomiast Konwencja Genewska IV tylko w wyjątkowych sytuacjach zrównuje status cywilnego personelu medycznego z personelem wojskowym. Po przyjęciu Protokołów Dodatkowych z 1977 r. problem ten nieco stracił na znaczeniu dla państw, które – tak jak Polska – są ich stronami. Protokoły zapewniają bowiem ochronę całemu personelowi medycznemu (art. 15 Protokołu I i art. 10 Protokołu II). Art. 8 pkt 3 Protokołu I przewiduje, że określenie „personel medyczny” obejmuje nie tylko personel wojskowy i cywilny stron konfliktu oraz personel zatrudniony w organizacjach obrony cywilnej, ale także „personel medyczny krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (...) i innych krajowych dobrowolnych towarzystw pomocy, należycie uznanych i upoważnionych przez stronę konfliktu”. Nastąpiła zatem zmiana akcentów – status i ochrona tego personelu nie ma charakteru wyjątkowego przywileju, ale jest regułą. Z uwagi jednak na zachowanie wymogu „należytego uznania i upoważnienia” oraz okoliczność, że nie wszystkie państwa świata są stronami Protokołów Dodatkowych (w przeciwieństwie do Konwencji Genewskich, które mają charakter prawdziwie uniwersalny), ostrożność nakazuje spełnienie wymienionych wyżej wymogów z art. 26 Konwencji Genewskiej I.

4.4. Jeńcy wojenni, osoby internowane i repatrianci

Zagadnienia związane z traktowaniem jeńców wojennych zgodnie z postanowieniami III Konwencji Genewskiej z 1949 r. zostały uregulowane w następujących Normach Obronnych, wprowadzonych decyzją Nr 105/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 kwietnia 2011 r. w sprawie zatwierdzenia i wprowadzenia dokumentów normalizacyjnych dotyczących obronności i bezpieczeństwa państwa:

1. *NO-02-A020:2010 Procedury postępowania z jeńcami, zdobytym wyposażeniem i dokumentami przeciwnika* – określająca zasady postępowania z jeńcami wojennymi i ich mieniem, a także ustalająca wzory dokumentów potrzebnych do prowadzenia ewidencji jeńców, ich mienia osobistego i wojskowego;
2. *NO-02-A036:2010 Przesłuchiwanie jeńców wojennych* – wskazująca procedury postępowania z jeńcami wojennymi w trakcie przesłuchiwania, zasady podziału jeńców wojennych na kategorie w zależności od posiadanych informacji oraz podział jednostek przesłuchujących jeńców, a także wzór meldunku z przesłuchania jeńca wojennego i procedury jego przesyłania do odpowiednich służb;
3. *NO-02-A042:2001 Ćwiczenia wojskowe – Zasady postępowania z osobami pozorującymi jeńców wojennych* – służąca określeniu procedur pozwalających na nabycie odpowiednich nawyków w zakresie traktowania jeńców wojennych.

Rodzaje stopni wojskowych (z podziałem na szeregowych, podoficerów i oficerów), a także zasady ich nadawania oraz utraty określa dział III rozdziału 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z 1967 r. Art. 43 III Konwencji Genewskiej z 1949 r. nie precyzuje sposobu zakomunikowania stronie przeciwnej tytułów i stopni osób, którym przysługuje status jeńca wojennego lub które korzystać mogą z traktowania zastrzeżonego dla jeńców wojennych, w celu zapewnienia jednakowego ich traktowania, zobowiązuje jedynie państwa walczące do przekazania przedmiotowych informacji z chwilą rozpoczęcia działań zbrojnych. W praktyce realizacja tego zobowiązania może nastąpić w dowolny sposób, który zapewni należyłą realizację dyspozycji tego przepisu.

4.5. Uchodźcy

W międzynarodowym porządku prawnym funkcjonuje szereg instrumentów, które mają na celu ochronę osób ubiegających się o azyl oraz tych, które zostały formalnie uznane za uchodźców przed prześladowaniem. Zakres ich oddziaływania obejmuje całą społeczność międzynarodową, znajduje również zastosowanie regionalne. Istotne znaczenie ma również zwyczajowe prawo międzynarodowe, które dotyczy w równym zakresie wszystkich państw świata.

Głównymi aktami prawa międzynarodowego odnoszącymi się do tematyki uchodźczej, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, są:

1. Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 18 lipca 1951 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515 i 517);
2. Europejskie porozumienie w sprawie zniesienia wiz dla uchodźców podpisane w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 (Dz.U. 2005 nr 225 poz. 1929);
3. Protokół dotyczące statusu uchodźców, sporządzony w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r. (Dz.U. z dnia 20 grudnia 1991 r.);
4. Europejskie Porozumienie o przekazywaniu odpowiedzialności za uchodźców, podpisane w Strasburgu dnia 16 października 1980 (Dz.U. 2005 nr 225 poz. 1931);
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 603/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca oraz w sprawie występowania o porównanie z danymi Eurodac przez organy ścigania państw członkowskich i Europol na potrzeby ochrony porządku publicznego, oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1077/2011 ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości;
6. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca;
7. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej;
8. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową;
9. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony.

Również wspólnota europejska, ustanawiając Wspólny Europejski System Azylowy w znacznym stopniu przyczyniła się do harmonizacji przedmiotowych przepisów w odniesieniu do prawa unijnego. Od 1999 r. państwa członkowskie UE przyjęły, m.in. następujące akty prawne składające się na dorobek legislacyjny UE w kwestii azylu:

1. Dyrektywa Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami.

W rezultacie implementacji powyższych dokumentów do krajowego prawa azylowego zostały stworzone ramy prawne ochrony uchodźców i osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce. Obowiązujące standardy europejskie i międzynarodowe znalazły swoje odzwierciedlenie w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2012 r. poz. 680), a także szeregu aktów wykonawczych, w szczególności:

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2011 r. w sprawie regulaminu pobytu w ośrodku dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy (Dz.U. z 2011 r. Nr 282, poz. 1654);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 listopada 2011 r. w sprawie wysokości pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy (Dz.U. z 2011 r. Nr 261, poz. 1564);
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 marca 2011 r. w sprawie badań lekarskich oraz zabiegów sanitarnych ciała i odzieży cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy (Dz.U. z 2011 r. Nr 61, poz. 313);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 czerwca 2009 r. w sprawie dokumentu podróży przewidzianego w Konwencji Genewskiej (Dz.U. z 2009 r. Nr 99, poz. 835);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 stycznia 2009 r. w sprawie tymczasowego zaświadczenia tożsamości cudzoziemca (Dz.U. z 2009 r. Nr 27, poz. 168 z późn. zm.);
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2008 r. w sprawie statutu organizacyjnego i regulaminu czynności wewnętrznych Rady do Spraw Uchodźców (Dz.U. z 2008 r. Nr 223, poz. 1469);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 maja 2008 r. w sprawie wzoru formularza wniosku o nadanie statusu uchodźcy (Dz.U. z 2005 r. Nr 186, poz. 1558);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 maja 2008 r. w sprawie trybu wypłaty zasiłków pogrzebowych oraz warunków pokrywania kosztów pogrzebu cudzoziemca ze środków budżetu państwa (Dz.U. z 2008 r. Nr 91, poz. 574);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 września 2005 r. w sprawie wzoru karty daktyloskopijnej, na której pobiera się odciski linii papilarnych od cudzoziemca (Dz.U. z 2005 r. Nr 186, poz. 1558);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 lipca 2005 r. w sprawie wzoru przepustki dla cudzoziemca korzystającego z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który podlega przeniesieniu do innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej (Dz.U. z 2005 r. Nr 147, poz. 1228);
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 marca 2009 r. w sprawie udzielania pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (Dz.U. z 2009 r. Nr 45, poz. 366).

W dniu 1 maja 2014 r. weszła w życie ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2013 r. poz. 1650), która w nowym brzmieniu formułuje w rozdziale 9 działu V status pobytu czasowego na terytorium RP cudzoziemca, który został uznany za ofiarę handlu ludźmi. Dodatkowo wyżej wskazana ustawa wprowadza w rozdziale 3 działu VIII możliwość pobytu cudzoziemca na terytorium RP ze względów humanitarnych oraz utrzymuje instytucję zgody na pobyt tolerowany, dotychczas regulowaną w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

4.6. Krajowe Biuro Informacji

Konwencje genewskie o ochronie ofiar wojny z 12.08.1949 r. (zwłaszcza art. 22 KG III i art. 13 KG IV) oraz Protokoły dodatkowe z 08.06.1977 r. nakładają na Polskę obowiązek utworzenia i prowadzenia biura, którego celem jest zbieranie i przekazywanie rodzinom informacji o ofiarach wojen i konfliktów zbrojnych. Zgodnie z ustawą o Polskim Czerwonym Krzyżu z 16.11.1964 r., Polski Czerwony Krzyż prowadzi na zlecenie państwa Krajowe Biuro Informacji, pod nazwą Biura Informacji i Poszukiwań PCK.

Do dnia 1 stycznia 2013 r. wykonywanie kompetencji w zakresie powierzania Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi realizacji wyżej wymienionego zadania publicznego należało do zakresu działania ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Na mocy upoważnienia Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2011 r., znak: DKN-511-8(9)/11 oraz w zw. z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 lipca 2012 r. uchylającego rozporządzenie w sprawie przekazania uprawnień Prezesa Rady Ministrów określonych ustawą o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. poz. 845) od 1 stycznia 2013 roku nadzór nad całością zadań związanych z działalnością PCK w zakresie funkcjonowania Krajowego Biura Informacji i Poszukiwań obecnie sprawuje Minister Administracji i Cyfryzacji.

Przy wykonywaniu swoich zadań Biuro Informacji i Poszukiwań PCK współpracuje za granicą między innymi z Centralną Agencją Poszukiwań Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w Genewie i Delegaturami MKCK na obszarach objętych konfliktami zbrojnymi, Międzynarodowym Biurem Poszukiwań w Bad Arolsen (Niemcy) oraz kilkudziesięcioma stowarzyszeniami krajowymi Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy. W kraju Biuro współpracuje z wieloma instytucjami, które posiadają informacje o ofiarach II wojny światowej oraz współczesnych konfliktach zbrojnych (m.in. Instytutem Pamięci Narodowej, Muzeum Powstania Warszawskiego, Żydowskim Instytutem Historycznym, Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Urzędem ds. Cudzoziemców, Archiwum Państwowym).

Ochrona określonych kategorii miejsc i obiektów

5.1. Ochrona środowiska naturalnego

Rzeczpospolita Polska jest stroną:

1. Układu o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, sporządzonego w Moskwie dnia 5 sierpnia 1963 r. (Dz.U. Nr 52, poz. 288);
2. Konwencji o zakazie wykorzystywania technik modyfikacji środowiska w celach wojсковych lub innych celach wrogich z dnia 10 grudnia 1976 r.,
3. Konwencji bazylejskiej o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych, sporządzonej w Bazylei dnia 22 marca 1989 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 19, poz. 88, załącznik), oraz
4. Konwencji o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, podpisanej w Genewie dnia 18 maja 1977 r. (Dz.U. z 1977 Nr 31, poz. 132).

Aktem prawnym, który kompleksowo reguluje problematykę ochrony środowiska jest ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.).

Działalność resortu Obrony Narodowej w zakresie ochrony środowiska polega na minimalizacji stopnia degradacji środowiska związanego z funkcjonowaniem sił zbrojnych. Ochrona środowiska w Siłach Zbrojnych RP, z uwagi na interdyscyplinarność i wielopłaszczyznowość, traktowana jest jako wyodrębniony podsystem funkcjonujący w strukturach resortu Obrony Narodowej. Rozwój i funkcjonowanie tego podsystemu opiera się na następujących zasadach:

- ochrona środowiska i jego zasobów jest zadaniem każdego żołnierza i pracownika resortu,
- organizacja ochrony środowiska jest zadaniem dowódców wszystkich szczebli Sił Zbrojnych oraz kierowników innych jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej,
- w procesie szkolenia wojsk oraz planowania i realizacji innych zadań stosuje się zasadę minimalizowania negatywnego oddziaływania na środowisko,
- racjonalnym korzystania z zasobów naturalnych,
- edukacji ekologicznej, która jest integralnym elementem każdej formy szkolenia i wychowywania w Siłach Zbrojnych RP,
- Siły Zbrojne RP służą pozytywnym przykładem dla otoczenia w zakresie ochrony środowiska naturalnego.

Realizacja celów i strategii ochrony środowiska w sektorze obronnym opiera się na następujących elementach:

- minimalizacji degradacji środowiska powodowanej działalnością bieżącą,
- zapobieganiu degradacji w przyszłości – również w wymiarze legislacyjnym,
- likwidacji powstałych w przeszłości szkód ekologicznych,
- zapewnieniu odpowiednich środków finansowych na realizację przez sektor obronny celów ekologicznych,
- kontroli realizacji działań proekologicznych.

W tym celu wydano szereg aktów prawnych, w tym rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 października 2008 r. w sprawie określenia organów odpowiadających za nadzór

nad przestrzeganiem przepisów o ochronie środowiska w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1232), oraz rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 sierpnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania instrukcji szkoleniowej w zakresie zapewnienia wymogów ochrony zwierząt oraz roślin w toku szkolenia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na poligonach (Dz.U. Nr 137, poz. 1157). Co roku sporządzane są informacje o stanie środowiska na terenach będących w dyspozycji Ministra Obrony Narodowej oraz o spełnianiu przez jednostki organizacyjne Sił Zbrojnych RP wymagań ochrony środowiska, w tym m.in.:

- zbiorcze zestawienie wielkości emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do powietrza, wielkości poboru wody i ilości odprowadzanych ścieków,
- założenia do systemu zbioru informacji o obiektach infrastruktury mających istotny wpływ na środowisko jako podstawy do tworzenia centralnej bazy danych o takich obiektach użytkowanych przez resort obrony narodowej,
- założenia do systemu zbioru informacji o odpadach niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne.

Na mocy decyzji 196/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 czerwca 2010 r. powołano Zespół do spraw funkcjonowania i doskonalenia Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania. Obecnie Zespół pracuje nad nowelizacją rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykrywania skażeń i właściwości organów w tych sprawach. Celem powyższej nowelizacji jest podniesienie efektywności procedur współdziałania podmiotów funkcjonujących w ramach Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania, jak również zdefiniowanie roli Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, odnośnie funkcjonowania systemów wykrywania i alarmowania o skażeniach.

W celu zapewnienia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju, Rada Ministrów przyjęła w dniu 16 października 2006 r. rozporządzenie z w sprawie systemów wykrywania skażeń i właściwości organów w tych sprawach (Dz.U. Nr 191, poz. 1415), wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 6 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Rozporządzenie to ma zastosowanie w przypadku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, w szczególności stanu klęski żywiołowej, w celu zapobieżenia skutkom katastrofy naturalnej, awarii technicznej lub działań terrorystycznych, mogących spowodować wystąpienie skażeń chemicznych, biologicznych lub promieniotwórczych.

Art. 120 Kodeksu karnego z 1997 r. określa jako zbrodnię wojenną stosowanie środka masowej zagłady zakazanego przez prawo międzynarodowe. Do katalogu środków zakazanych służących masowej zagładzie należą w szczególności broń chemiczna oraz biologiczna, których użycie może wywołać rozległe, długotrwałe lub poważne szkody w środowisku naturalnym.

5.2. Ochrona dóbr kultury

Rzeczpospolita Polska jest stroną Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem Wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanymi w Hadze dnia 14 maja 1954 r., a także Protokołu drugiego do Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, sporządzonego w Hadze dnia 26 marca 1999 r.

W polskim systemie prawnym zasady ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153), wydanym na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568). Najważniejsze postanowienia rozporządzenia to obowiązek sporządzenia przez właściciela lub użytkownika dóbr kultury planu ochrony najcenniejszych dóbr kultury, w tym ewakuacji na wypadek zagrożenia. Rozporządzenie określa ponadto znaki umowne stosowane w planach ochrony dóbr kultury, zasady oznakowania obiektów, zasady szkolenia personelu przydzielonego do ochrony dóbr

kultury oraz wzory kart tożsamości personelu przydzielonego do ochrony dóbr kultury.

Postanowienia zapewniające przestrzeganie norm prawa międzynarodowego w zakresie ochrony dóbr kultury zostały zawarte w Decyzji Nr 72/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 marca 2014 r. w sprawie przestrzegania zasad ochrony dóbr kulturalnych w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. MON.2014.83).

Wdrażana jest obecnie w Siłach Zbrojnych „Instrukcja w sprawie zasad ochrony dóbr kultury w działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”. Powyższa instrukcja ujemuje szczegółowe zadania i kompetencje dla osób zajmujących kierownicze stanowiska w Ministerstwie Obrony Narodowej oraz dla dowódców rodzajów Sił Zbrojnych w zakresie ochrony dóbr kultury. W strukturze organizacyjnej Ministerstwa Obrony Narodowej jest oficer odpowiedzialny za przestrzeganie zasad wynikających z prawa międzynarodowego dotyczących ochrony dóbr kultury.

W Rzeczypospolitej Polskiej dobra kultury korzystające z ochrony mogą być oznaczone znakiem wyróżniającym, określonym w Konwencji Haskiej z 14 maja 1954 r. Zasady dotyczące znakowania zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. Nr 30, poz. 259).

W celu zapoznania żołnierzy Wojska Polskiego z postanowieniami dotyczącymi ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego zorganizowane zostały także specjalistyczne szkolenia z zakresu ochrony dziedzictwa kultury dla pododdziałów przygotowujących się do misji w Afganistanie. Na potrzeby realizacji zadań w Afganistanie zostało wydane przez MON wydawnictwo „Dziedzictwo kultury Afganistanu. Prawne i organizacyjne aspekty ochrony”.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego od wielu lat organizuje szkolenia dla kandydatów na ekspertów współpracy cywilno-wojskowej w obszarze ochrony dziedzictwa kultury na potrzeby misji wojskowych. Ostatnie szkolenie ekspertów odbyło się w maju 2010 roku na terenie Akademii Obrony Narodowej. Od dziewięciu lat Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest współorganizatorem Polskiej Szkoły Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych w Radziejowicach. Od wielu lat jednym z tematów realizowanych zajęć Szkoły jest „Ochrona dóbr kultury w konfliktach zbrojnych”.

W prawie polskim sankcje wobec osób, które w czasie działań zbrojnych dopuściły się naruszeń postanowień Konwencji Haskiej, określają przepisy rozdziału XVI ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny, dotyczące przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych.

Wprowadzenie tych postanowień do Kodeksu karnego czyni zadość wymaganiom art. 28 Konwencji, zobowiązującej Państwa – Strony do wprowadzenia do swoich systemów prawa karnego sankcji za czyny stanowiące naruszenie Konwencji. Niezależnie od obywatelstwa oraz niezależnie od tego, czy przestępstwo zostało popełnione na terytorium innego państwa, Kodeks karny pozwala na ściganie sprawcy.

Zgodnie z Rezolucją II do Konwencji Haskiej z 1954 r. w Rzeczypospolitej Polskiej funkcjonuje organ doradczy – Polski Komitet Doradczy, który powołany został rozporządzeniem Rady Ministrów RP z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. Nr 102, poz. 1066). Komitet jest organem pomocniczym Rady Ministrów w sprawach koordynacji działań dotyczących ochrony zabytków w razie konfliktu zbrojnego. Przewodniczącym Komitetu jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a członkami Komitetu są przedstawiciele kilku resortów (spraw wewnętrznych, obrony narodowej, sprawiedliwości, oświaty i wychowania, szkolnictwa wyższego oraz spraw zagranicznych).

Ponadto, w Polsce obowiązuje Porozumienie między Ministrem Finansów, Ministrem Kultury, Komendantem Głównym Policji i Komendantem Głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków z dnia 3 listopada 2004 r., w którym strona polska dała wyraz zdecydowanej woli zwalczania także nielegalnego przywozu dóbr kultury. Ma to istotne znaczenie w przypadku usiłowania nielegalnego przywozu zabytków z terenu działań wojennych.

Dodatkowo, mając na uwadze konieczność zapewnienia zabytkom ochrony i bezpieczeństwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej, w 2002 r. przy Komendancie Głównym Państwo-

wej Straży Pożarnej utworzono Radę Programową do spraw Ochrony Dóbr Kultury przed Nadzwyczajnymi Zagrożeniami. Jest to organ opiniotwórczo-doradczy Komendanta Głównego PSP w sprawach związanych z zabezpieczeniem dóbr kultury. W skład Rady wchodzi przedstawiciele KG PSP, szkoły aspirantów PSP w Krakowie, Szkoły Głównej Służby Pożarniczej oraz innych instytucji i organizacji właściwych w sprawach ochrony dóbr kultury takich jak: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Obrony Narodowej, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.

Rada opracowuje i formułuje wnioski dotyczące zadań szkoleniowych realizowanych przez Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury przy Szkole Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, w tym szkoleń z zakresu ochrony dóbr kultury oraz inicjuje inne przedsięwzięcia, np. konferencje, seminaria, itp. Ww. działania są adresowane do funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej, zarządców i właścicieli obiektów zabytkowych i instytucji gromadzących narodowe dobra kultury, przedstawicieli administracji publicznej, itp.

Ponadto, przedstawiciele Komendy Głównej PSP, w ramach bieżącej współpracy z Zarządem Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża, uczestniczą corocznie w szkoleniach i kursach organizowanych przez PCK dotyczących Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych, których tematyka dotyczy m.in. ochrony dóbr kultury.

5.3. Ochrona szpitali cywilnych i wojskowych

Obowiązek ochrony szpitali cywilnych i wojskowych wynika wprost z postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego i oznacza m.in. obowiązek poszanowania jednostek medycznych, do których należą również szpitale (bez dokonywania rozróżnienia na szpitale cywilne i wojskowe) i zakaz ich atakowania, pod warunkiem, że nie są one wykorzystywane, poza ramami swej funkcji humanitarnej, do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela (art. 27 Regulaminu do Konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej z 1907 r., art. 19 Konwencji Genewskiej I, art. 12 Protokołu Dodatkowego I). Poszanowanie należne medycznym jednostkom organizacyjnym oznacza, że nie wolno ingerować w ich medyczną działalność osobom i władzom z zewnątrz w sposób, który mógłby zakłócić ich pracę i proces leczenia. Ochronie przed atakami służy obowiązek dołożenia należytej staranności, aby obiekty medyczne były rozmieszczane z dala od obiektów wojskowych, by nie narażać ich na niebezpieczeństwo w trakcie ataków nieprzyjaciela. Dodatkowo, w celu urealnienia, a także ukazania na zewnątrz uprawnień do szczególnej ochrony, jednostki medyczne mogą być oznaczane znakiem ochronnym przewidzianym przez przepisy Konwencji genewskich oraz ich Protokołów dodatkowych, takim jak np. znak czerwonego krzyża. Użycie tych znaków powinno być poddane kontroli państwa. Kwestie te określa wspomniana wyżej Norma Obronna NO-02-A032:2009 Emblemat genewski – Umieszczanie i maskowanie na obiektach medycznych na lądzie.

W międzynarodowym prawie humanitarnym brak jest normy, która w sposób kategoryczny nakładałaby na państwa obowiązek oznaczania jednostek medycznych znakiem rozpoznawczo-ochronnym. Nie stanowi więc naruszenia prawa sytuacja, w której jednostki medyczne nie byłyby oznaczone przy użyciu znaków ochronnych. Należy jednocześnie podkreślić, że zakaz atakowania tego typu obiektów ma charakter absolutny, przez co atakowanie jednostek medycznych pod pretekstem, że ze względu na brak zastosowania znaków ochronnych nie korzystają one z należytej ochrony, należałoby potraktować jako zbrodnię wojenną, zgodnie z art. 8 ust. 2 lit b pkt XXIV Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

5.4. Ochrona obiektów i instalacji zawierających niebezpieczne siły

Międzynarodowe prawo humanitarne przewiduje ogólny zakaz czynienia przedmiotem ataków budowli lub urządzeń zawierających niebezpieczne siły, a zwłaszcza zapór, grobli i elektrowni atomowych, choćby stanowiły cele wojskowe, jeżeli ataki te mogłyby spowodować wyzwolenie tych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej (art. 56 ust. 1 Protokołu Dodatkowego I, art. 15 Protokołu Dodatkowego II). Ochrona ta nie ma jednakże charak-

teru bezwzględnie i ustaje wówczas, gdy obiekty lub instalacje są wykorzystywane do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy ataki te są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować przerwanie wsparcia. W przypadku ustania ochrony, strona atakująca ma obowiązek zastosowania możliwych środków ostrożności dla uniknięcia wyzwolenia niebezpiecznych sił. Obowiązkiem strony atakowanej jest powstrzymanie się od rozmieszczania celów wojskowych w pobliżu budowli lub urządzeń zawierających niebezpieczne siły. Obowiązek ten nie dotyczy jednak urządzeń, których jedynym celem jest obrona budowli lub urządzeń chronionych. Strony konfliktu mogą zawierać między sobą szczegółowe porozumienia służące zapewnieniu dodatkowej ochrony budowlom lub urządzeniom zawierającym niebezpieczne siły, a ponadto oznaczyć dobra chronione za pomocą specjalnego znaku, składającego się z grupy trzech kół jasnopomarańczowych na jednej osi, zgodnie z treścią art. 16 załącznika I do Protokołu Dodatkowego I.

Problematykę związaną z ochroną obiektów i instalacji zawierających niebezpieczne siły w rozumieniu art. 56 PD I regulują, w szczególności, następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz.U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221, z późn. zm.), która określa m.in. obszary, obiekty i urządzenia podlegające szczególnej ochronie oraz nadzór nad funkcjonowaniem osób i mienia;
- ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców (Dz.U. Nr 122, poz. 1320), która wskazuje zasady organizowania zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (z uwzględnieniem przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym), organy właściwe w sprawowaniu nadzoru nad realizacją tych zadań oraz zasady ich finansowania;
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz.U. Nr 116, poz. 1090), które określa kategorie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa, a także zadania w zakresie ich szczególnej ochrony oraz właściwość organów państwowych w tych sprawach.

5.5. Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną

Konwencje Genewskie o ochronie ofiar wojny z 1949 r. i Protokół Dodatkowy o ochronie ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych z 1977 r. (Protokół Dodatkowy I) przewidują możliwość utworzenia kilku rodzajów stref i miejscowości podlegających szczególnej ochronie, głównie w przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Są to:

- **Strefy sanitarne i strefy bezpieczeństwa** przewidziane w artykule 23 Konwencji Genewskiej I i w art. 14 Konwencji Genewskiej IV oraz w załącznikach nr I do tych konwencji. Ich celem jest zapewnienie ochrony rannym i chorym żołnierzom oraz personelowi udzielającemu im pomocy i zarządzającemu strefami (Konwencja Genewska I), a także rannym i chorym cywilom, osobom niepełnosprawnym, w podeszłym wieku, dzieciom poniżej 15. roku życia, kobietom ciężarnym i matkom dzieci poniżej 7 lat (Konwencja Genewska IV). Strefy takie mogą być tworzone zarówno w czasie pokoju, jak i po rozpoczęciu konfliktu zbrojnego, ale ich rzeczywista ochrona jest uzależniona od porozumień zawieranych między stronami konfliktu.
- **Strefy zneutralizowane** przewidziane w art. 15 Konwencji Genewskiej IV. Ich celem jest zapewnienie ochrony przed skutkami działań zbrojnych rannym i chorym żołnierzom oraz cywilom. W przypadku konfliktu międzynarodowego utworzenie podobnych stref dla cywilów przewiduje art. 3 wspólny dla czterech Konwencji Genewskich z 1949 r. Strefy takie mogą być tworzone podczas konfliktu zbrojnego na podstawie porozumienia zawartego przez strony konfliktu.
- **Miejscowości niebronione** przewidziane w art. 59 Protokołu Dodatkowego I. Ich celem jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej w miejscu jej zamieszkania, w związku z lokalizacją takiej miejscowości w pobliżu lub wewnątrz strefy walk. Status miejsco-

wości niebronionej wynika z oświadczenia wydanego przez jedną ze stron toczącego się konfliktu zbrojnego (jeśli spełnione są wszystkie warunki określone szczegółowo w art. 59) lub z porozumienia stron konfliktu (jeśli niektóre warunki z art. 59 nie zostały spełnione).

- **Strefy zdemilitaryzowane** przewidziane w art. 60 Protokołu Dodatkowego I. Podobnie jak w przypadku miejscowości niebronionych, celem stref zdemilitaryzowanych jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej w miejscu jej zamieszkania. Są one tworzone na podstawie porozumienia stron, przy czym lokalizacja strefy może być określona jednostronnie już w czasie pokoju.

Kodeks karny z 1997 r. penalizuje naruszenia przepisów chroniących wymienione strefy i miejscowości przed atakiem. Art. 122 § 1 Kodeksu karnego przewiduje karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karę 25 lat pozbawienia wolności za podjęcie ataku przeciwko „miejscowości lub obiektowi niebronionemu, strefie sanitarnej, zdemilitaryzowanej lub zneutralizowanej (...)”.

5.6. Zarząd grobów

Kwestię organizacji cmentarzy oraz pochówku osób zmarłych reguluje ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jednolity Dz.U. z 2011 r. Nr 118 poz. 687). Art. 10 przedmiotowej ustawy wskazuje, że prawo pochowania zwłok osób wojskowych zmarłych w czynnej służbie wojskowej przysługuje właściwym organom wojskowym, stosownie do przepisów prawa wojskowego.

Aktem prawnym związanym z nadzorem i opieką nad mogiłami i cmentarzami wojennymi jest ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. Nr 39, poz. 311, z późn. zm.), która nakłada na organy Rzeczypospolitej Polskiej obowiązek pielęgnowania i otaczania należnym szacunkiem i powagą grobów wojennych, bez względu na narodowość i wyznanie osób w nich pochowanych oraz formacje, do których osoby te należały.

Zagadnienia związane z przeniesieniem zwłok lub ich szczątków do innego grobu (w tym także poza granicami państwa) regulują art. 4 ustawy o grobach i cmentarzach wojennych z 1933 r. oraz art. 14 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z 1959 r., a także wydane na jego podstawie rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie wydawania pozwoleń i zaświadczeń na przewóz zwłok i szczątków ludzkich (Dz.U. Nr 249, poz. 1866).

Procedurę pochówku w trakcie konfliktu zbrojnego ustanawia Norma Obronna NO-02-A053:2004 Działania wojenne – Procedury pochówku poległych i zmarłych, wprowadzona decyzją Nr 199/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 lipca 2013 r. w sprawie zatwierdzenia i wprowadzenia do stosowania dokumentów normalizacyjnych, dotyczących obronności i bezpieczeństwa państwa. Norma ta określa procedury nagłego pochówku poległych (oznaczających osobę raną w walce, która zmarła w wyniku odniesionych ran albo innych obrażeń przed udzieleniem pomocy medycznej przez personel służby zdrowia) i zmarłych na lądzie żołnierzy własnych, wojsk sojuszniczych oraz żołnierzy strony przeciwnej. Zawiera ponadto zasady postępowania z poległymi lub zmarłymi na morzu oraz ze zmarłymi osobami cywilnymi należącymi do sił zbrojnych, ale nie biorącymi udziału w działaniach wojennych.

Dokument ten zawiera postanowienia w zakresie ogólnych zasad pochówku (zachowanie higieny i działania przeciw epidemicznego, zabezpieczenia zwłok przed padlinożernymi zwierzętami i ptakami, ochrony zwłok przed profanacją i ograbieniem, umożliwienia dokonania ekshumacji i identyfikacji zwłok, niedopuszczenia do skażenia środowiska naturalnego przez kontakt ze zwłokami lub szczątkami skażonymi w wyniku użycia broni jądrowej, biologicznej lub chemicznej), wyboru miejsca pochówku, oznaczania mogił, postępowania ze zwłokami (ze szczególnym uwzględnieniem procedury postępowania ze zmarłymi lub poległymi na skutek użycia broni masowego rażenia), sporządzania raportu z pochówku, a także wskazania dotyczące rzeczy osobistych i tabliczek tożsamości. Norma zawiera także wykaz stosownych postanowień Konwencji Genewskich z 1949 r. i ich Protokołów Dodatkowych dotyczących poległych i zmarłych w czasie działań wojennych.

Odpowiedzialność za naruszenie międzynarodowego prawa humanitarnego

6.1. Regulacje prawno-karne dotyczące naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego

Przez długi okres przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne nie były uregulowane w sposób całościowy w prawie polskim. W dawniejszym polskim ustawodawstwie karnym kryminalizowane były w pewnym zakresie zbrodnie wojenne (Kodeks karny wojskowy z 21 października 1932 r.). Poszerzenie zakresu odpowiedzialności karnej na tego rodzaju przestępstwa nastąpiło w dekrete Prezydenta RP z 30 marca 1943 r. przewidującym kary za najpoważniejsze naruszenia prawa międzynarodowego na szkodę Państwa Polskiego, polskiej osoby prawnej lub obywatela polskiego, dekrete z 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (tzw. dekret sierpniowy) oraz Kodeksie karnym Wojska Polskiego z 23 września 1944 r.

Próba wprowadzenia do Kodeksu karnego z 1969 r. rozdziału „Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości i stosunkom międzynarodowym” nie powiodła się. Podczas prac sejmowych nad projektem kodeksu usunięto ten rozdział planując uregulowanie tej materii w odrębnej ustawie, której jednak nie uchwalono. Dopiero w wyniku kodyfikacji prawa karnego w 1997 r. wprowadzono do Kodeksu karnego nowy rozdział XVI „Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne” regulujący omawianą problematykę w sposób całościowy. Rozdział XVI dotyczy kilku przedmiotów ochrony: pokoju międzynarodowego (art. 117), podstawowych praw człowieka (art. 118 i 119), zasad wytwarzania i postępowania ze środkami masowej zagłady i innymi środkami walki (art. 121) oraz głównych norm prowadzenia działań wojennych i postępowania w czasie konfliktu zbrojnego (art. 120 i 122-126).

Podział występujący w tytule rozdziału XVI Kodeksu karnego, nawiązuje do Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze, która w art. VI definiuje zbrodnie przeciw pokojowi, zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciw ludzkości. Rozdział XVI obejmuje przestępstwa o najwyższym ładunku społecznej szkodliwości, co odzwierciedlają surowe sankcje grożące za popełnienie tych przestępstw.

Wybór sposobu implementacji do prawa polskiego przepisów dotyczących naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego przesądził o kształcie nowych przepisów. Dotyczy to w szczególności odejścia od kazuistycznego opisu niedozwolonych metod i środków walki charakterystycznego dla międzynarodowego prawa humanitarnego. Kodeks karny kwestie te reguluje w sposób syntetyczny, odsyłając do zakazów określonych w prawie międzynarodowym. Warto też podkreślić, że przepisy Rozdziału XVI Kodeksu karnego dotyczące przestępstw wojennych nie rozróżniają między międzynarodowymi a wewnętrznymi konfliktami zbrojnymi, co pozwala uznać, że dotyczą obu rodzajów konfliktów.

Przegląd stanu implementacji do prawa polskiego przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego dokonany przed wprowadzeniem do Kodeksu karnego rozdziału XVI nie uwzględnił przepisów Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego (Statutu),

gdyż umowa ta nie była jeszcze wówczas przyjęta. Statut nie jest typową umową karno-prawną i nie zawiera przepisów nakładających na państwa strony obowiązku karania przestępstw nim objętych, formułuje jedynie zakres przestępstw podlegających jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego. Mając jednak na uwadze, że definicje zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych określone w Statucie stanowią obecnie akceptowany standard w prawie międzynarodowym, w Ministerstwie Sprawiedliwości został opracowany projekt zmiany Kodeksu karnego, którego celem była pełna implementacja do prawa polskiego przestępstw objętych Statutem. Ustawa nowelizująca Kodeks karny została przyjęta w dniu 20 maja 2010 r., weszła w życie z dniem 8 września 2010 r.

Zakłada ona wprowadzenie dodatkowych przestępstw przeciwko ludzkości odpowiadających zakresowi art. 7 Statutu (nowowprowadzony art. 118a K.k), uzupełnienie katalogu przestępstw wojennych określonych w art. 8 Statutu (art. 122, 124, 125 K.k) oraz poszerzenie zakresu odpowiedzialności dowódców wojskowych i innych zwierzchników zgodnie z brzmieniem art. 28 Statutu (nowowprowadzony art. 126b K.k).

6.2. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni wojennych – tzw. ciężkie naruszenia Konwencji genewskich oraz Protokołu I

Na podstawie artykułów 49/50/129/146 czterech Konwencji Genewskich z 1949 r. państwa strony „zobowiązują się do wydania niezbędnych przepisów ustawodawczych w celu ustalenia odpowiednich sankcji karnych w stosunku do osób, które popełniły albo wydały rozkaz popełnienia jakiegokolwiek z ciężkich naruszeń Konwencji genewskich”.

Na podstawie Kodeksu karnego, kryminalizowane są następujące „ciężkie naruszenia” Konwencji Genewskich:

a) umyślne zabójstwa – kryminalizowane na podstawie art. 123 § 1 Kodeksu karnego:

Art. 123. § 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, dopuszcza się zabójstwa wobec:

1) osób, które składając broń lub nie dysponując środkami obrony poddały się,

2) rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego lub osób duchownych,

3) jeńców wojennych,

4) ludności cywilnej obszaru okupowanego, zajętego lub na którym toczą się działania zbrojne,

albo innych osób korzystających w czasie działań zbrojnych z ochrony międzynarodowej,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

b) tortury i nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne – kryminalizowane na podstawie art. 123 § 2 Kodeksu karnego:

*Art. 123. § 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, **poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania** swoją obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

c) umyślne powodowanie wielkich cierpień (*great suffering*) lub poważnych uszkodzeń ciała i szkód na zdrowiu – kryminalizowane na podstawie art. 123 § 2 i 124 Kodeksu karnego:

*Art. 123. § 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, **poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania** swoją obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Art. 124. § 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, zmusza osoby wymienione w art. 123 § 1 do służby w nieprzyjacielskich siłach zbrojnych lub do uczestnictwa w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko własnemu krajowi, stosuje kary cielesne, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza te osoby do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, dopuszcza się zamachu na godność osobistą, w szczególności poniżającego i upokarzającego traktowania, pozbawia wolności, pozbawia prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu albo ogranicza prawo tych osób do obrony w postępowaniu karnym, ogłasza prawa lub roszczenia obywateli strony przeciwnej za wygaśnięcie, zawieszono lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

d) rozległe niszczenia i przywłaszczenia mienia, nieuzasadnione koniecznością wojсковą i dokonane bezprawnie i rozmyślnie – kryminalizowane na podstawie art. 125 Kodeksu karnego:

Art. 125. § 1. Kto, na obszarze okupowanym, zajęтым lub na którym toczą się działania zbrojne, naruszając prawo międzynarodowe, niszczy, uszkadza, zabiera lub przywłaszcza mienie albo dobro kultury,

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 2. Jeżeli czyn dotyczy mienia znacznej wartości albo dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

e) zmuszanie jeńca wojennego lub osoby cywilnej do służby w siłach zbrojnych strony wrogiej (*hostile power*) – kryminalizowane na podstawie art. 124 Kodeksu karnego:

Art. 124. § 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, zmusza osoby wymienione w art. 123 § 1 do służby w nieprzyjacielskich siłach zbrojnych lub do uczestnictwa w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko własnemu krajowi, stosuje kary cielesne, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza te osoby do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, dopuszcza się zamachu na godność osobistą, w szczególności poniżającego i upokarzającego traktowania, pozbawia wolności, pozbawia prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu albo ogranicza prawo tych osób do obrony w postępowaniu karnym, ogłasza prawa lub roszczenia obywateli strony przeciwnej za wygaśnięcie, zawieszono lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

f) umyślne pozbawianie jeńca wojennego lub osoby cywilnej prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie – kryminalizowane na podstawie art. 124 Kodeksu karnego:

*Art. 124. § 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, zmusza osoby wymienione w art. 123 § 1 do służby w nieprzyjacielskich siłach zbrojnych lub do uczestnictwa w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko własnemu krajowi, stosuje kary cielesne, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza te osoby do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, dopuszcza się zamachu na godność osobistą, w szczególności poniżającego i upokarzającego traktowania, pozbawia wolności, **pozbawia prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu albo ogranicza prawo tych osób do obrony w postępowaniu karnym**, ogłasza prawa lub roszczenia obywateli strony przeciwnej za wygaśnięcie, zawieszono lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

g) kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym – kryminalizowane na podstawie art. 122 Kodeksu karnego,

- h) **przeprowadzanie ataku bez rozróżnienia, dotyczącego ludność cywilną lub obiekty o charakterze cywilnym** – kryminalizowane na podstawie art. 122 Kodeksu karnego,
- i) **przeprowadzanie ataku na obiekty zawierające niebezpieczne siły** – kryminalizowane na podstawie art. 122 Kodeksu karnego,
- j) **kierowanie ataków przeciwko niebronionym miejscowościom oraz strefom zdemilitaryzowanym** – kryminalizowane na podstawie art. 122 Kodeksu karnego,
- k) **kierowanie ataków przeciwko osobie ze świadomością, że jest to osoba wyłączona z walki (*hors de combat*)** – kryminalizowane na podstawie art. 122 Kodeksu karnego.

Art. 122. § 1. Kto w czasie działań zbrojnych atakuje miejscowość lub obiekt niebroniony, strefę sanitarną, zdemilitaryzowaną lub zneutralizowaną albo stosuje inny sposób walki zakazany przez prawo międzynarodowe,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Art. 122 § 1 wymienia wprost jedynie niektóre obiekty chronione, w pozostałym zakresie odwołując się do sposobów (metod) walki zakazanych przez prawo międzynarodowe. W doktrynie prawa międzynarodowego karnego wyróżnia się zabronione metody i środki walki (*prohibited methods and means of warfare*). Wszystkie wymienione w pkt 7-11 czyny zaliczane są do zabronionych metod walki.

- l) **nieuzasadnione opóźnianie repatriacji jeńców wojskowych lub osób cywilnych** – kryminalizowane na podstawie art. 124 Kodeksu karnego,

Art. 124 § 2. *Tej samej karze podlega, kto, naruszając prawo międzynarodowe, opóźnia repatriację jeńców wojennych lub osób cywilnych, dokonuje przemieszczenia, przesiedlenia lub deportacji ludności cywilnej, wciela, werbuje do sił zbrojnych osoby poniżej 18 roku życia lub faktycznie używa takich osób w działaniach zbrojnych.*

- m) **praktyki apartheidu oraz inne nieludzkie oraz poniżające praktyki oparte na dyskryminacji rasowej** – kryminalizowane na podstawie art. 119 § 1, 123 § 2 Kodeksu karnego:

Art. 119. § 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 123. § 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, **poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania swoja obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników,**

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

- n) **bezprawna deportacja lub przesiedlenie osób cywilnych** – kryminalizowane na podstawie art. 124 Kodeksu karnego: **Art. 124 § 2.** *Tej samej karze podlega, kto, naruszając prawo międzynarodowe, opóźnia repatriację jeńców wojennych lub osób cywilnych, dokonuje przemieszczenia, przesiedlenia lub deportacji ludności cywilnej, wciela, werbuje do sił zbrojnych osoby poniżej 18 roku życia lub faktycznie używa takich osób w działaniach zbrojnych.*

- o) **zatrzymywanie zakładników** – kryminalizowane na podstawie art. 123 § 2 Kodeksu karnego:

*Art. 123. § 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania swoję obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub **zatrzymuje jako zakładników**,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

p) kierowanie ataków przeciwko pomnikom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego wyraźnie rozpoznanym, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów i którym przyznana została szczególna ochrona na mocy odrębnego porozumienia – kryminalizowane na podstawie art. 125 Kodeksu karnego.

Art. 125. § 1. Kto, na obszarze okupowanym, zajęтым lub na którym toczą się działania zbrojne, naruszając prawo międzynarodowe, niszczy, uszkadza, zabiera lub przywłaszcza mienie albo dobro kultury,

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 2. Jeżeli czyn dotyczy mienia znacznej wartości albo dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Określone w Kodeksie karnym przestępstwa wojenne są przestępstwami powszechnymi co oznacza, że mogą być popełnione przez każdą osobę fizyczną.

Odnosnie do możliwości popełnienia przestępstw wojennych również przez zaniechanie – do przestępstw wojennych stosuje się w tym zakresie ogólne zasady obowiązujące w stosunku do pozostałych przestępstw. Oznacza to, że zastosowanie do nich będzie miał art. 2 Kodeksu karnego. W zależności od okoliczności popełnienia danego czynu zastosowanie może mieć również art. 18 § 3 (pomocnictwo przez zaniechanie).

Art. 2. Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Art. 18.

§ 3. Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

6.3. Ustawodawstwo karne w zakresie przestępstw wojennych innych niż ciężkie naruszenia Konwencji genewskich oraz Protokołu I

Kodeks karny kryminalizuje również inne – poza określonymi jako „ciężkie” – naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego. Są to:

1. wszelkie zakazane przez prawo międzynarodowe sposoby walki (art. 122),
2. wszelkie zakazane przez prawo międzynarodowe środki walki (art. 122),
3. używanie osób objętych ochroną przez międzynarodowe prawo humanitarne do ochrania swoję obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów (art. 123),
4. stosowanie kar cielesnych (art. 124),
5. pozbawianie osób wolności z naruszeniem międzynarodowego prawa humanitarnego (art. 124),
6. dopuszczanie się wobec osób objętych ochroną przez międzynarodowe prawo humanitarne zamachów na godność osobistą, w tym poniżające i upokarzające traktowanie (art. 124),

7. zmuszanie osób do uczestnictwa w działaniach wojennych skierowanych przeciwko własnemu krajowi (art. 124),
8. dokonywanie przemieszczeń ludności cywilnej (art. 124),
9. dopuszczenie się przestępstw seksualnych w odniesieniu do osób chronionych międzynarodowym prawem humanitarnym (art. 124),
10. ogłaszanie praw lub roszczeń obywateli strony przeciwnej za wygaśnię, zawieszony, lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem (art. 124),
11. wcielanie albo werbowanie do sił zbrojnych osób poniżej 18 roku życia, albo używanie takich osób w działaniach zbrojnych (art. 124),
12. ograniczanie prawa osób chronionych przez międzynarodowe prawo humanitarne do obrony w postępowaniu karnym (art. 124),
13. używanie podczas działań zbrojnych niezgodnie z prawem międzynarodowym znaku Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca, znaku ochronnego dla dóbr kultury lub innego znaku chronionego przez prawo międzynarodowe (art. 126),
14. posługiwanie się w czasie działań zbrojnych flagą państwową lub oznaką wojskową nieprzyjaciela, państwa neutralnego albo organizacji lub komisji międzynarodowej (art. 126).

6.4. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni ludobójstwa

Zbrodnia ludobójstwa została zdefiniowana w art. 118 Kodeksu karnego:

Art. 118. § 1. Kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, w celu określonym w § 1, stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Przepisy art. 118 § 1-3 realizują zobowiązania wynikające z Konwencji ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (Dz.U. z 1952 r. Nr 2, poz. 9). Definicja zbrodni ludobójstwa w prawie polskim jest szersza od definicji konwencyjnej. Art. 118 obejmuje, poza grupami określonymi w konwencji z 1948 r. także grupy polityczne i grupy o określonym światopoglądzie.

Ludobójstwo, zwane też eksterminacją, jest najcięższą zbrodnią, zagrożoną karą nie krótszą od 12 lat pozbawienia wolności, karą 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności. Podmiotem omawianej zbrodni we wszystkich jej odmianach może być nie tylko sprawca wykonawczy, lecz wchodzi tu w grę wszystkie formy udziału w przestępstwie – w tym sprawstwo kierownicze i sprawstwo polecające, co dotyczy w szczególności wydających takie polecenia (rozkazy) przywódców politycznych, dowódców jednostek wojskowych, policyjnych, paramilitarnych, komendantów obozów koncentracyjnych itp. Karalne jest również czynienie przygotowań do zbrodni ludobójstwa we wszystkich wyżej opisanych formach.

6.5. Ustawodawstwo karne w zakresie zbrodni przeciwko ludzkości

Ustawą z dnia 20 maja 2010 r. wprowadzono nowe przestępstwo (art. 118 a) odpowiadające zakresowi art. 7 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego tj. zbrodniom przeciwko ludzkości.

Art. 118a. § 1. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) dopuszcza się zabójstwa,*
- 2) powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka,*
- 3) stwarza dla osób należących do grupy ludności warunki życia grożące ich biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, które są obliczone na ich wyniszczenie,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie,*
- 2) pozbawia osobę wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręczeniem,*
- 3) stosuje tortury lub poddaje osobę okrutnemu lub niehumanitarnemu traktowaniu,*
- 4) dopuszcza się zgwałcenia albo stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp w inny sposób narusza wolność seksualną osoby,*
- 5) stosując przemoc lub groźbę bezprawną powoduje zajście przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego,*
- 6) pozbawia osobę wolności i odmawia udzielenia informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu lub przekazuje nieprawdziwe informacje dotyczące tej osoby lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia takiej osoby ochrony prawnej przez dłuższy okres,*

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) naruszając prawo międzynarodowe zmusza osoby do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania,*
 - 2) dopuszcza się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych,*
- podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.*

Oprócz art. 118 a odzwierciedlającego przestępstwa przeciwko ludzkości objęte art. 7 Statutu, Kodeks karny w Rozdziale XVI poświęconym przestępstwom przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwom wojennym zawiera art. 119 określający przestępstwo polegające na użyciu przemocy lub groźby wobec osoby lub grupy osób z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej, lub z powodu bezwyznaniowości. Przedmiotem ochrony z art. 119 są podstawowe wartości oraz prawa człowieka, a przede wszystkim prawo do życia i rozwijania wartości indywidualnych i odrębności grupowych.

§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

6.6. Właściwość sądów

Prawo karne nie ogranicza odpowiedzialności za przestępstwa objęte rozdziałem XVI Kodeksu karnego tj. przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne do sytuacji,

w której sprawcą jest żołnierz. Przepisy objęte tym rozdziałem mają charakter powszechny, co oznacza, że mogą być popełnione przez każdego człowieka. W konsekwencji sprawy dotyczące tych przestępstw rozpatrywane są przez sądy powszechne, chyba że podlegają orzecznictwu sądów wojskowych. Należy zaznaczyć, że polskie prawo karne ewoluuje w kierunku niwelowania różnic w zakresie postępowania przed sądami wojskowymi oraz powszechnymi. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555) w sposób bardzo istotny ograniczył podmiotową właściwość sądów wojskowych. Sądy wojskowe przybliżono ustrojowo do sądownictwa powszechnego, pozostawiając odrębność tylko w zakresie niezbędnym uzasadnionym specyfiką wojska, a Minister Sprawiedliwości sprawuje kompleksowy nadzór administracyjno-organizacyjny nad ich działalnością. Postępowanie karne przed sądami wojskowymi odbywa się z zastosowaniem wszelkich gwarancji procesowych obowiązujących w procedurach stosowanych przed sądami powszechnymi i spełnia standardy międzynarodowe w tym zakresie.

6.7. Odpowiedzialność zwierzchników

Przełożony lub uprawniony do wydania rozkazu żołnierz starszy stopniem, wydając rozkaz, którego treścią jest popełnienie czynu zabronionego ponosi odpowiedzialność karną na podstawie art. 18 § 1 Kodeksu karnego. W sytuacji, gdy podwładny usiłował popełnić czyn zabroniony, rozkazodawca odpowiada jak za usiłowanie popełnienia takiego czynu (art. 22 § 1 Kodeksu karnego). Przełożony może też niekiedy swoim zachowaniem zrealizować znamiona czynu zabronionego w formie dokonania, określonego w art. 231 Kodeksu karnego. Przełożonym jest nie tylko osoba pełniąca czynną służbę wojskową, lecz również osoba cywilna, której żołnierz jest służbowo podporządkowany.

Art. 18. § 1. Odpowiada za sprawstwo nie tylko ten, kto wykonuje czyn zabroniony sam albo wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, ale także ten, kto kieruje wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę lub wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, poleca jej wykonanie takiego czynu.

Art. 231. § 1. Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej,
podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę,
podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego w art. 28 przewiduje odpowiedzialność dowódców wojskowych i innych przełożonych za przestępstwa objęte Statutem, popełnione przez podwładnych pozostających pod ich faktyczną władzą i kontrolą. Taka odpowiedzialność ograniczona jest do sytuacji, gdy przełożony pomimo tego, że wiedział albo powinien był wiedzieć o tym, że podwładni popełniali bądź zmiierzali do popełnienia tych przestępstw – nie podjął wszystkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia przestępstwom. Wprawdzie Kodeks karny przewiduje konstrukcję pomocnictwa przez zaniechanie (art. 18 § 3), odpowiadającą zasadniczo zakresowi przepisu art. 28 Statutu, jednak odpowiedzialność ta ogranicza się jedynie do przestępstw umyślnych, natomiast art. 28 zakłada również odpowiedzialność dowódcy lub przełożonego, gdy po jego stronie zachodzi nieumyślność co do działań podejmowanych przez podwładnych. Wprowadzono zatem przepis szczególny (126b), który dowódcę lub przełożonego dopuszczającego do popełnienia czynu zabronionego przez podwładnych, traktuje jako sprawcę tych zbrodni (a nie jak pomocnika) oraz przewiduje ich odpowiedzialność również za przestępstwa nieumyślne.

Art. 126b. § 1. Kto, nie dopełniając obowiązku należytej kontroli, dopuszcza do popełnienia czynu określonego w art. 117 § 3, art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-126a przez osobę pozostającą pod jego faktyczną władzą lub kontrolą,

podlega karze określonej w tych przepisach.

§ 2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

6.8. Działanie na rozkaz

Pojęcie rozkazu zdefiniowane jest w art. 115 § 18 Kodeksu karnego. Jest to polecenie określonego działania lub zaniechania wydane służbowo żołnierzowi przez przełożonego lub uprawnionego żołnierza starszego stopniem. Prawo do wydawania rozkazu wynika najczęściej z postanowień organizacyjnych, regulaminowych albo z upoważnienia nadanego w drodze służbowej lub wynikającego z decyzji uprawnionego dowódcy wyższego szczebla. Przełożonym jest osoba, która poza prawem wydawania rozkazów kieruje służbą żołnierzy oraz ponosi za nich odpowiedzialność. Natomiast żołnierz starszy stopniem jest to żołnierz mający wyższy stopień wojskowy, któremu w danej sytuacji przysługuje prawo rozkazywania żołnierzowi młodszemu stopniem. Forma wydanego rozkazu może być dowolna, może być on ustny, pisemny lub wydany sygnałem. Rozkaz musi być konkretnym poleceniem określonego działania lub zaniechania dotyczącego spraw służbowych, zachowań związanych ze służbą wojskową. Zgodnie z art. 318 Kodeksu karnego nie popełnia przestępstwa żołnierz, który dopuszcza się czynu zabronionego będącego wykonaniem rozkazu, chyba że wykonując rozkaz umyślnie popełnia przestępstwo. Obowiązek wykonania rozkazu zostaje uchylony w sytuacji, gdy rozkazobiorca w wyniku wykonania rozkazu miałby popełnić przestępstwo. Odpowiedzialność żołnierza oparta jest na świadomości przestępności rozkazu, obejmującej świadomość jego niezgodności z przepisami prawa karnego i przekonanie żołnierza, że w razie jego wykonania rozkazobiorca popełni przestępstwo. Art. 344 § 1 Kodeksu karnego stanowi, iż nie popełnia przestępstwa niesubordynacji wobec rozkazu żołnierz, który odmawia wykonania rozkazu polecającego popełnienie przestępstwa albo nie wykonuje go. Zgodnie z § 2 tego artykułu w razie wykonania rozkazu niezgodnie z jego treścią w celu istotnego zmniejszenia szkodliwości czynu sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpić od jej wymierzenia.

6.9. Niestosowanie przedawnienia

Polska jest stroną Konwencji o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 26 listopada 1968 r.

Zasadę nieprzedawniania zbrodni przeciwko ludzkości oraz wojennych formułuje również Konstytucja (art. 43) oraz Kodeks karny (art. 105).

Art. 43 Konstytucji:

Zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości nie podlegają przedawnieniu.

Art. 105 Kodeksu karnego

§ 1. Przepisów art. 101-103 nie stosuje się do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych.

6.10. Jurysdykcja sądów polskich w sprawach karnych oraz obowiązek ścigania przestępstw wynikający z art. 49/50/129/146 czterech Konwencji Genewskich z 1949 r.

Zgodnie z ustępem 2 artykułów 49/50/129/146 czterech Konwencji Genewskich z 1949 r. państwa strony zobowiązały się „poszukiwać osoby podejrzane o popełnienie albo wydanie rozkazu popełnienia jakiegokolwiek z tych ciężkich naruszeń i powinny ścigać je przed własnymi sądami bez względu na obywatelstwo”.

Dla wypełnienia powyższego zobowiązania istotne znaczenie mają określona w art. 5 Kodeksu karnego, zasada terytorialności wynikająca z art. 10 Kodeksu karnego, zasada legalizmu

oraz przepisy art.109-113 Kodeksu karnego określające zasady odpowiedzialności za przestępstwa popełnione za granicą. Zasady te wyznaczają zakres stosowania Kodeksu karnego, a zarazem zakres jurysdykcji sądów polskich w sprawach karnych, w tym w odniesieniu do przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych.

Art. 5 Kodeksu karnego określa zasadę terytorialności. Zgodnie z tą zasadą podległość polskiej ustawie karnej zachodzi w stosunku do wszystkich czynów zabronionych popełnionych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, bez względu na obywatelstwo sprawcy lub brak jakiegokolwiek obywatelstwa. Czyn zabroniony uważa się za popełniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bądź na polskim statku wodnym lub powietrznym, jeżeli sprawca tam działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdy nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić tam skutek stanowiący znamię czynu zabronionego (art. 6 § 2 Kodeksu karnego).

Kodeks karny nie określa bliżej pojęcia „terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”. Pojęcie to określone jest w ustawie z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 2009 r. Nr 12, poz. 67 z późn. zm.), jako obszar objęty granicami państwowymi, oddzielającymi terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od terytorium innych państw i morza pełnego, obejmujący wody wewnętrzne, pas morskich wód terytorialnych oraz przestrzeń powietrzną nad tym obszarem i wewnątrz ziemi pod nim. Ustawa z 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1502 z późn. zm.) określa, że morzem terytorialnym jest obszar wód morskich o szerokości 12 mil morskich liczonych od linii najniższego stanu wody wzdłuż wybrzeża lub granicy zewnętrznej morskich wód wewnętrznych (zatoki i porty).

Kodeks karny rozszerza działanie zasady terytorialności na czyny zabronione popełnione poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Polską ustawę karną stosuje się do czynów zabronionych popełnionych na polskim statku wodnym lub powietrznym bez względu na to, gdzie się te jednostki znajdują w chwili popełnienia czynu. Dotyczy to także jednostek wojskowych. Podległość polskiej ustawie karnej zachodzi np. wtedy, gdy czyn został popełniony na polskim statku wodnym, znajdującym się w obcym porcie lub na morzu otwartym.

Art. 10 Kodeksu postępowania karnego kodyfikuje zasadę legalizmu, która nakłada na powołany do tego organ, bezwzględny obowiązek ścigania przestępstw. Zakresem zasady legalizmu objęte są przestępstwa ścigane z urzędu. Wszystkie przestępstwa objęte rozdziałem XVI Kodeksu karnego ścigane są z urzędu, zatem zasada legalizmu ma do nich w pełni zastosowanie. Omawiana zasada zobowiązuje wszystkie organy procesowe do takiego postępowania, aby nikt – z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie lub w prawie międzynarodowym – nie był zwolniony od odpowiedzialności za popełnione przestępstwo. Przepis art. 10 skierowany jest nie tylko do organów postępowania przygotowawczego, ale także do sądów. Każdy organ powołany do ścigania przestępstw (prokurator, Policja, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Żandarmeria Wojskowa, organy uprawnione szczególnymi przepisami itp.) jest obowiązany – w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa – do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego. Oskarżyciel publiczny ma ponadto obowiązek wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu.

Zasady odpowiedzialności za przestępstwa popełnione za granicą zostały skodyfikowane w rozdziale XIII Kodeksu karnego. W art. 109-113 zostały określone: zasada narodowości podmiotowej, zasada ochronny względnej i zasada represji uniwersalnej:

Art. 109. Ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego, który popełnił przestępstwo za granicą.

Art. 110. § 1. Ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemca, który popełnił za granicą czyn zabroniony skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym.

§ 2. Ustawę karną polską stosuje się w razie popełnienia przez cudzoziemca za granicą czynu zabronionego innego niż wymieniony w § 1, jeżeli czyn zabroniony jest w ustawie karnej

polskiej zagrożony karą przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności, a sprawca przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie postanowiono go wydać.

Art. 111. § 1. Warunkiem odpowiedzialności za czyn popełniony za granicą jest uznanie takiego czynu za przestępstwo również przez ustawę obowiązującą w miejscu jego popełnienia.

§ 2. Jeżeli zachodzą różnice między ustawą polską a ustawą obowiązującą w miejscu popełnienia czynu, stosując ustawę polską, sąd może uwzględnić te różnice na korzyść sprawcy.

§ 3. Warunek przewidziany w § 1 nie ma zastosowania do polskiego funkcjonariusza publicznego, który pełniąc służbę za granicą, popełnił tam przestępstwo w związku z *wykonywaniem swoich funkcji, ani do osoby, która popełniła przestępstwo w miejscu nie podlegającym żadnej władzy państwowej.*

Art. 112. Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca *w razie popełnienia:*

- 1) *przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej,*
- 2) *przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym,*
- 3) *przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym,*
- 4) *przestępstwa fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego,*
- 5) *przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.*

Art. 113. Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa, do którego ścigania *Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana na mocy umowy międzynarodowej, lub przestępstwa określonego w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonym w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708).*

6.11. Sprawa Nangar Khel

Dnia 16 sierpnia 2007 r. w wyniku ostrzału z broni maszynowej i moździerza przez polskich żołnierzy wioski na terenie miejscowości Nangar Khel w Islamskiej Republice Afganistanu zginęło sześć osób na miejscu, w tym dwie kobiety, mężczyzna – pan młody przygotowujący się do uroczystości weselnej oraz troje dzieci, natomiast dwie kolejne osoby zmarły w szpitalu. We wrześniu 2007 r. dowództwo zawarło porozumienie ze starszyzną wioski. Poszkodowanej rodzinie wypłacono odszkodowania, a ranne kobiety trafiły na leczenie do Polski.

Prokuratura wojskowa oskarżyła o zbrodnię wojenną siedmiu żołnierzy. W dniu 13 listopada 2007 roku zatrzymanych zostało 7 żołnierzy z I zmiany Polskiego Kontyngentu Wojskowego w ramach Misji Międzynarodowych Sił Wspierania Bezpieczeństwa (ISAF) w Islamskiej Republice Afganistanu: dowódcę grupy kpt. Olgierda C., ppor. Łukasza B., chor. Andrzeja O., plut. Tomasza B., starszych szeregowych Jacka J. i Roberta B. oraz st. szer. rezerwy Damiana L., który jako jedyny nie otrzymał zarzutu zabójstwa cywili, lecz ostrzelania niebronionego obiektu. Śledztwo było prowadzone w Wydziale II Oddziału do Spraw Przestępczości Zorganizowanej Naczelnej Prokuratury Wojskowej z siedzibą w Poznaniu. Sześciu żołnierzom groziła kara dożywotniego pozbawienia wolności, natomiast Damianowi L. – kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karą 25 lat pozbawienia wolności.

Zgodnie z Komunikatem Naczelnej Prokuratury Wojskowej z dnia 14 listopada 2007 dnia 16 sierpnia 2007 r. w godzinach porannych w pobliżu miejscowości Nangar Khel doszło do eksplozji min IED, tj. improwizowanych ładunków wybuchowych podłożonych przez bojowników talibańskich. W następstwie tego zdarzenia uszkodzeniu uległy dwa wojskowe pojazdy samochodowe ISAF. W związku z zaistniałą sytuacją w miejsce zdarzenia wysłane zostały polskie patrole wojsko-

we, w tym także 1 pluton szturmowy Zespołu Bojowego „C” PKW w Afganistanie, w którym to zespole służbę pełnili zatrzymani żołnierze.

Z zebranego materiału dowodowego wynikało jednoznacznie, iż wyjazd patrolu, w skład którego wchodził zatrzymani żołnierze nastąpił w dniu 16 sierpnia 2007 roku w godzinach popołudniowych, po upływie kilku godzin od ataku z wykorzystaniem IED.

Po przybyciu w pobliżu miejscowości Nangar Khel i zajęciu pozycji, zgodnie z obowiązującymi procedurami wojskowymi, żołnierze nie stwierdzili na terenie wskazanej miejscowości, jak też w jej pobliżu żadnych bojowników talibańskich.

Ustalenia dowodowe śledztwa na dzień 14 listopada 2007 r. dokonane przez prokuratora wojskowego Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu, który śledztwo w przedmiotowej sprawie wszczął już następnego dnia po zdarzeniu, a następnie na miejscu jego zaistnienia wspólnie z żołnierzami ŻW realizował czynności śledcze, uzupełnione czynnościami dowodowymi wykonanymi w kraju przez prokuratorów Wydziału II Oddziału do Spraw Przystępczości Zorganizowanej Naczelnej Prokuratury Wojskowej z siedzibą w Poznaniu – pozwalało na stanowcze stwierdzenie, iż w wyniku rozkazu oficera dowodzącego zespołem wioska Nangar Khel została ostrzelana przez żołnierzy polskich z wielkokalibrowego karabinu maszynowego, a następnie granatami moździerzowymi kalibru 60 mm. Szczęólnego pokreślenia wymaga fakt, iż zebrany materiał dowodowy jednoznacznie świadczył o tym, że opisane zachowanie żołnierzy nie było związane z jakimkolwiek równoczesnym, bezpośrednim, realnym aktem agresji ze strony ludności miejscowej, czy też zachowaniem zagrażającym życiu, zdrowiu i bezpieczeństwu tak żołnierzy polskich, jak i żołnierzy innych państw pełniących służbę w ISAF.

W wyniku ostrzału wioski Nangar Khel śmierć poniosło sześciu obywateli Islamskiej Republiki Afganistanu, którzy doznali rozległych obrażeń tułowia i kończyn dolnych i górnych, w następstwie czego wystąpił u nich wstrząs urazowy lub krwotoczny i w konsekwencji doprowadziło to do ich zgonu. Równocześnie trzy obywatelki Islamskiej Republiki Afganistanu doznały ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci obrażeń tułowia oraz kończyn dolnych, które w konsekwencji doprowadziły do amputacji kończyn i spowodowały trwałe kalectwo, długotrwałą chorobę realnie zagrażającą życiu w rozumieniu art. 156 par. 1 pkt 2 k.k. Wśród zabitych i rannych były kobiety i dzieci.

Karol Frankowski, Szef Wydziału II Oddziału do spraw Przystępczości Zorganizowanej Naczelnej Prokuratury Wojskowej z Siedzibą w Poznaniu, w Komunikacie Naczelnej Prokuratury Wojskowej z dnia 14 listopada 2007 wskazał, że dokonując oceny prawnej zachowań żołnierzy, uznać należy, iż naruszyli oni przepisy prawa międzynarodowego chroniące ludność cywilną i miejscowości niebronione w trakcie działań zbrojnych w postaci: art. 23 pkt „b” i art. 25 Regulaminu dotyczącego praw i zwyczajów wojny lądowej, stanowiącego integralną część Konwencji Haskiej podpisanej w dniu 18 października 1907 roku dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej (Dz.U. z 1927 r., Nr 21, poz. 161), art. 3 pkt 1 lit. „a” Czwartej Konwencji genewskiej z 12.08.1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny (Dz.U. z 1956 r., Nr 38, poz. 171), art. 4 ust. 2 pkt „a” i art. 13 ust. 1 i 2 II Protokołu dodatkowego do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 roku dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Dz.U. z 1992 r., nr 41, poz. 175).

W oparciu o powyższe ustalenia sześciu zatrzymanym żołnierzom przedstawiono zarzuty popełnienia przestępstw z art. 123 § 1 pkt 4 k.k. w zw. z art. 123 § 2 k.k. w zw. z art. 122 § 1 k.k. – to jest czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karą 25 lat pozbawienia wolności albo karą dożywotniego pozbawienia wolności, natomiast jednemu zarzut popełnienia przestępstwa określonego w art. 122 §1 k.k. – to jest czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karą 25 lat pozbawienia wolności⁷.

Art. 123 K.K. [Zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej] § 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, dopuszcza się zabójstwa wobec:

4) ludności cywilnej obszaru okupowanego, zajętego lub na którym toczą się działania zbrojne, albo innych osób korzystających w czasie działań zbrojnych z ochrony międzynarodowej, podlega karze

⁷ Karol Frankowski, Komunikat prasowy Naczelnej Prokuratury Wojskowej, link: <http://dziennik3rp.blogspot.com/2007/11/komunikat-prasowy-naczelnaj-prokuratury.html>, 14 listopada 2007

pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania swą obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Art. 122 K.K. [Niedopuszczalne sposoby lub środki walki] § 1. Kto w czasie działań zbrojnych atakuje miejscowość lub obiekt niebroniony, strefę sanitarną, zdemilitaryzowaną lub zneutralizowaną albo stosuje inny sposób walki zakazany przez prawo międzynarodowe, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Przesłuchani w charakterze podejrzanych zatrzymani żołnierze potwierdzili fakt ostrzelenia wioski Nangar Khel, równocześnie zaprzeczyli, aby przed ostrzeleniem wioski doszło do wymiany ognia z bojownikami talibańskimi. Żołnierze wyjaśnili, iż podawana przez nich uprzednio, wkrótce po zdarzeniu, wersja wydarzeń wskazująca na fakt, że do ostrzału doszło w następstwie wymiany ognia – była przygotowaną przez nich oficjalną, nie polegającą na prawdzie wersją, uzgodnioną dla potrzeb prowadzonego postępowania służbowego i karnego⁸.

Dnia 6 lipca 2008 roku prokurator ostatecznie zamknął śledztwo i skierował akt oskarżenia do Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie. WSO w Warszawie wydał postanowienie z dnia 9 października 2008 r. So. 50/2008 o przekazaniu sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa. Na postanowienie WSO prokurator wniósł zażalenie. W odpowiedzi na zażalenie prokuratora Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa postanowieniem z dnia 3 grudnia 2008 r. (WZ 66/2008) po rozpoznaniu w Izbie Wojskowej na posiedzeniu w dniu 3 grudnia 2008 r. uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w Warszawie do rozpoznania.

Prokuratura żądała dla oskarżonych o zabójstwo cywili kar od 12 do pięciu lat więzienia. Obrona i sami oskarżeni wnosili o uniewinnienie.

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie 2 czerwca 2011 r. wydał wyrok uniewinniający siedmiu żołnierzy oskarżonych o zbrodnię wojenną w Afganistanie. Uzasadnienie wyroku w sprawie ostrzału Nangar Khel liczy 156 stron. WSO uniewinnił żołnierzy z powodu braku wystarczających dowodów. Sąd uznał, że materiał dowodowy nie był pełny i miał liczne braki, na tyle istotne, że nie pozwoliły one na przypisanie winy podsądnym. Dodatkowo WSO przyznał, że prokurator miał prawo wszcząć śledztwo, a sąd aresztować żołnierzy w 2007 r. – ponieważ istniało prawdopodobieństwo, że dopuścili się zarzucanych im czynów.

Po ogłoszeniu wyroku prokurator Jakub Mytych z Naczelnej Prokuratury Wojskowej w Poznaniu powiedział Polskiej Agencji Prasowej, że prokuratura wojskowa nie zgadza się z wyrokiem uniewinniającym ws. Nangar Khel argumentując że „były podstawy do skazania wszystkich oskarżonych za zbrodnię wojenną zabójstwa cywili i ostrzelenia wioski”⁹.

Prokuratura skierowała apelację do Sądu Najwyższego po analizie otrzymanego w październiku uzasadnienia wyroku.

Izba Wojskowa Sądu Najwyższego wyrokiem z dnia 14 marca 2012 r., sygnatura WA39/11: trzech żołnierzy – dowódca bazy i dwóch szeregowych zostało prawomocnie uniewinnionych od zarzutu zbrodni wojennej w Nangar Khel w 2007 r., natomiast sprawy czterech żołnierzy zostały przekazane do ponownego rozpatrzenia przez sąd I instancji.

Wyrok zapadł w trzyosobowym składzie orzekającym SN, pod przewodnictwem sędziego Wiesława Błusia. SN po apelacji prokuratury wojskowej, która zaskarżyła całość wyroku uniewinniającego z I instancji, przyznał prokuraturze rację tylko częściowo: utrzymał w mocy zapadłe 2 czerwca 2011 r. w Wojskowym Sądzie Okręgowym w Warszawie wyroki uniewinnienia wobec

⁸ Karol Frankowski, Komunikat prasowy Naczelnej Prokuratury Wojskowej, link: <http://dziennik3rp.blogspot.com/2007/11/komunikat-prasowy-naczelnaj-prokuratury.html>, 14 listopada 2007

⁹ PAP, <http://www.rp.pl/artukul/739406.html?print=tak&p=0>, 25 października 2011

kpt. Olgierda C. – dowódcy bazy Charlie w Afganistanie oraz starszych szeregowych Jacka J. i Roberta B. Natomiast uchylono uniewinnienia ppor. Łukasza B., chor. Andrzeja O., plut. rezerwy Tomasa B. i st. szer. rezerwy Damiana L. Zostanie przeciw nim wszczęty ponowny proces przed WSO.

Sędzia Wiesław Błuś podkreślił, że „Proces ws. Nangar Khel nie jest procesem całej polskiej armii i nie może rzutować na ocenę całości działań naszych sił w Afganistanie”. Przewodniczący składu orzekającego SN poparł również reakcję organów ścigania, które wszczęły postępowanie w sprawie dramatycznych zdarzeń z Nangar Khel, gdzie, jak podkreślił „o czym część komentatorów zdaje się zapominać” – zginęli cywile. „O ewentualnej winie bądź niewinności oskarżonych musi decydować niezawisły sąd” – dodał.

Według SN kapitanowi Olgierdowi C. nie można przypisać wydania rozkazu ostrzelania wioski. Sąd uwierzył w wyjaśnienia podsądnego w tej materii i potwierdził ustalenia WSO co do niego. Sędziowie wskazali, że kpt. Olgierd C., który przed sądem stał pod zarzutem wydania podwładnym rozkazu ostrzelania wioski Nangar Khel, od początku konsekwentnie zaprzeczał oskarżeniu, w przeciwieństwie do zmieniających się wyjaśnień jego podwładnych, którzy najpierw twierdzili, że odpowiadali ogniem na atak talibów, potem, że działali na rozkaz, a następnie, że celowali w inne punkty, ale amunicja była wadliwa.

W argumentacji uniewinnienia starszych szeregowych B. i J. SN podkreślił, że żołnierze „nie mieli zamiaru zabójstwa cywili, działali na rozkaz przełożonego, który podał, jak ma być ustawiony moździerz, nie mieli podstaw go kwestionować, lecz wykonać, bo za odmowę wykonania rozkazu grozi odpowiedzialność karna”. Według sądu, szeregowi mieli prawo zakładać, że dowódca ich drużyny wydaje im rozkaz, który obiektywnie jest słuszny – mówił sędzia W. Błuś. SN przyznał, że wprawdzie na odprawie przed wyjazdem nie zakładano użycia moździerza 60 mm, ale sytuacja na polu walki mogła ulec zmianie, nie mieli możliwości zakładać, że ich moździerz będzie użyty przeciwko niebronionemu obiektowi i ludności cywilnej.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchylecia wyroków uniewinniających czterech żołnierzy wskazał, że w ich sprawach nie należało stosować prawnej zasady, mówiącej że nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść podsądnych i uniewinniać ich z braku wystarczających dowodów winy. Zdaniem SN wątpliwości występujące w sprawie Nangar Khel, nie należą do takich, których nie można wyeliminować. Sprawę ma ponownie zbadać w nowym procesie sąd I instancji. SN zaznaczył, że nie przesądza, w jakim kierunku wątpliwości te mogą być rozstrzygnięte.

Według sędziego płk Krzysztofa Mastalerza, który uzasadniał w kolejnej części wyrok SN, czterech oskarżeni składali „sprzeczne relacje” o przebiegu zdarzeń. Sędzia K. Mastalerz stwierdził także „Sąd I instancji nie dążył do wyjaśnienia tych wątpliwości za pomocą innych dowodów, np. zeznań świadków. Sąd także nie dostrzegł, że oskarżeni składali relacje takie, aby w jak najkorzystniejszym świetle przedstawić siebie”.

St. szer. rezerwy Damian L., którego również czeka ponowny proces przed WSO, jako jedyny z całej siódemki podsądnych nie ma zarzutu zabójstwa cywili z moździerza, lecz ostrzelania z karabinu maszynowego WKM niebronionego obiektu cywilnego. Damian L. został w I instancji uniewinniony z braku dowodów. Ten wyrok również został uchylony, a sprawa ponownie trafi do WSO. Sędzia SN Marian Buliński uzasadniając uchYLENIE uniewinnienia Damiana L. stwierdził „Sąd orzekający nie może się uchylać od podejmowania decyzji, którym dowodom daje wiarę, a którym wiarygodności odmawia”.

Jak wyjaśnił SN, w konsekwencji uniewinnienia Damiana L. sąd I instancji przyjął za prawdziwą tezę, że strzelał on z WKM, aby ostrzelać wzgórze i dla sprawdzenia broni natomiast Damian L. sam twierdził, że pierwszą serię wystrzelił we wzgórze, a potem już w zabudowania. Świadczenie także zeznawali, że st. szer. rez. L. strzelał w zabudowania¹⁰.

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie do stycznia 2013 r. odroczył proces 4 żołnierzy oskarżonych w sprawie Nangar Khel. Na przeszkodzie ponownego odczytania przez prokuratora

¹⁰ Wojciech Tumidalski, Nangar Khel: trzy prawomocne uniewinnienia, proces czterech do powtórki (opis), link: <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/nangar-khel-trzy-prawomocne-uniewinnienia-proces-czterech-do-powtorki-opis>, 14 marca 2012

płk. Jakuba Mytycha aktu oskarżenia stanął wniosek Tomasza B., który zwrócił się do sądu o przyznanie mu obrońców z urzędu uzasadniając to tym, że nie stać go na usługi jego adwokatów.

Z tych proceduralnych przyczyn sąd nie rozpoczął procesu w planowanym terminie. Sąd dociekał, czy wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu oznacza wypowiedzenie pełnomocnictw dotychczasowym obrońcom. Tomasza B. potwierdził, że jest zmuszony tak uczynić i wnosić o nowych adwokatów z urzędu. Do dyskusji włączył się mec. Piotr Dewiński, broniący chor. O. Przypomniał, że już Sąd Najwyższy zasugerował WSO zbadanie, czy między wyjaśnieniami O. i B. nie zachodzą sprzeczności na tyle istotne, by nie mogli oni być reprezentowani przez tych samych obrońców.

Ostatecznie WSO przyznał, że nie jest możliwa obrona chor. Andrzeja O. i plut. rez. Tomasza B. przez tych samych adwokatów. Zdaniem Sądu jeden z żołnierzy nie może mieć tych samych obrońców co inny podsądny, z obawy o konflikt linii obrony. Dlatego – jak oznajmił przewodniczący pięcioosobowemu składowi orzekającemu sędzia ppłk Rafał Korkus – zwróci się do prezesa WSO o wyznaczenie Tomaszowi B. nowych obrońców z urzędu, którzy będą musieli zapoznać się z aktami sprawy do 9 stycznia 2013 r., na kiedy zaplanowano drugą próbę rozpoczęcia procesu¹¹. Obecnie toczy się postępowanie sądowe w tej sprawie.

W czerwcu 2013 roku Wojskowy Sąd Okręgowy przyznał mjr. Olgierdowi C. 500 tys. zł zadośćuczynienia i ok. 2 tys. zł odszkodowania za ponad siedem miesięcy spędzonych w areszcie. W sierpniu 2013 roku Izba Wojskowa SN, po apelacji prokuratury, obniżyła kwotę zadośćuczynienia do 150 tys. zł. SN zwrócił uwagę, że kwota zadośćuczynienia może obejmować tylko krzywdy niesłusznie aresztowanego, a nie innych osób, w tym rodziny. Tymczasem sąd pierwszej instancji ustalając wysokość zadośćuczynienia błędnie wziął pod uwagę negatywne uczucia bliskich oficera. Pełnomocnik Olgierda C. złożył kasację do SN, wnosząc o zwrot sprawy do WSO. Zaznaczył że 150 tys. zł to kwota symboliczna, biorąc pod uwagę pobyt przez siedem miesięcy w areszcie osoby całkowicie niewinnej. Prokuratura wniosła o oddalenie kasacji, podkreślając że jest to bardzo duża kwota. Siedmioosobowy skład Sądu Najwyższego oddalił kasację. W uzasadnieniu sędzia Marek Pietruszyński stwierdził, że zasądzona kwota jest realna i utrzymana w rozsądnych granicach oraz spełnia funkcję kompensacyjną¹².

Sprawa Nangar Khel miała bezprecedensowy charakter. Była ona pierwszym w historii procesem polskich żołnierzy oskarżonych o popełnienie zbrodni wojennej. Przebieg postępowania potwierdził sprawność i transparentność procedur dochodzenia, oskarżania i postępowania sądowego w sprawach dotyczących naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego.

¹¹ Jakub Ostałowski, Proces ws. Nangar Khel odroczony do stycznia, link: <http://www.rp.pl/artykul/949244.html?print=tak&p=0>, 6 listopada 2012

¹² PAP, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1020283,Sprawa-Nangar-Khel-Uniewinniony-zolnierz-dostanie-150-tys-zl->

Właściwość krajowych organów i organizacji w zakresie implementacji międzynarodowego prawa humanitarnego

W Polsce za implementację międzynarodowego prawa humanitarnego odpowiedzialna jest zarówno władza wykonawcza, jak i sądownicza.

W ramach władzy wykonawczej każdy centralny organ administracji rządowej wykonuje zadania z zakresu implementacji MPH w ramach własnych kompetencji na podstawie obowiązujących przepisów szczególnych. Funkcję koordynacyjną w wyżej wymienionym zakresie pełni Ministerstwo Spraw Zagranicznych, w którym od 2004 r. umocowana jest Komisja ds. Międzynarodowego Prawa Humanitarnego (Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 51 z dnia 20 maja 2004 r. (M.P. z 2004 r., Nr 23, poz. 402 oraz z 2009 r. Nr 73, poz. 918). Głównym zadaniem Komisji jest upowszechnianie norm międzynarodowego prawa humanitarnego w celu wprowadzenia ich do polskiego systemu prawnego, w szczególności przez:

- a. Dokonywanie przeglądu i analizy umów międzynarodowych dotyczących międzynarodowego prawa humanitarnego oraz formułowanie opinii w tym zakresie;
- b. Przedstawianie Prezesowi Rady Ministrów okresowych opinii na temat działań legislacyjnych, organizacyjnych i edukacyjnych, jakie należy podjąć w celu wdrożenia do polskiego ustawodawstwa norm międzynarodowego prawa humanitarnego;
- c. Formułowanie propozycji związanych z przygotowaniem aktów prawnych mających na celu wdrożenie do polskiego ustawodawstwa norm międzynarodowego prawa humanitarnego;
- d. Utrzymywanie kontaktów i wymianę informacji na bieżąco z innymi Komitetami i Komisjami zajmującymi się problematyką międzynarodowego prawa humanitarnego, w szczególności z Komisją do Spraw Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego działającą przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża;
- e. Analizowanie informacji o przygotowywanych aktach prawnych, programach rządowych i innych dokumentach dotyczących problematyki międzynarodowego prawa humanitarnego;
- f. Opracowywanie projektów programów szkoleniowych z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego;
- g. Opiniowanie, na wniosek właściwego ministra, stanowiska Polski na konferencje międzynarodowe oraz na temat realizacji zobowiązań podjętych na tych konferencjach;
- h. Utrzymywanie kontaktów z instytucjami zajmującymi się problematyką międzynarodowego prawa humanitarnego za granicą.

W skład Komisji wchodzi przedstawiciele poszczególnych resortów odpowiedzialnych za implementację i upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego w Polsce, w tym przedstawiciele ministrów właściwych do spraw: administracji publicznej, finansów publicznych, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, nauki, oświaty i wychowania, spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych, szkolnictwa wyższego, zdrowia oraz Ministra Obrony Narodowej i Ministra Sprawiedliwości.

Rozporządzeniem Rady Ministrów RP z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. Nr 102, poz. 1066) powołany został Polski Komitet Doradczy – organ pomocniczy Rady Ministrów, do którego zadań należy, w szczególności:

1. przedstawianie Radzie Ministrów opinii i wniosków dotyczących działań legislacyjnych, technicznych lub wojskowych, jakie należy podjąć w czasie pokoju i w razie konfliktu zbrojnego, a także w przypadku udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w misjach pokojowych i stabilizacyjnych podejmowanych przez organizacje międzynarodowe za zgodą Organizacji Narodów Zjednoczonych, w celu zapewnienia wykonania postanowień Konwencji Haskiej oraz związanych z nią Protokołów, których Polska jest stroną;
2. występowanie do Rady Ministrów z wnioskami mającymi na celu zapewnienie - na wypadek konfliktu zbrojnego – znajomości, poszanowania i ochrony przez Siły Zbrojne RP zabytków znajdujących się zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i innych krajów;
3. zapewnienie w porozumieniu z organami administracji rządowej łączności i współpracy z Komitetami o podobnym charakterze innych państw oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi;
4. udzielanie wyjaśnień, w zakresie realizacji postanowień Konwencji Haskiej i związanych z nią Protokołów, instytucjom i organom władzy publicznej oraz organizacjom społecznym i pozarządowym.

Komitetowi przewodniczy sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, odpowiedzialny za ochronę zabytków. W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele Ministra Obrony Narodowej, Spraw Wewnętrznych i Administracji, Spraw Zagranicznych, Sprawiedliwości, Edukacji oraz osoby posiadające kwalifikacje specjalistyczne z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Komitet rozpoczął funkcjonowanie w 2004 roku.

Sądy i Trybunały, sprawując wymiar sprawiedliwości, obowiązane są przestrzegać wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji RP). Co więcej, zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji, sędziowie mogą bezpośrednio stosować umowy międzynarodowe po spełnieniu trzech przesłanek: umowa powinna być ratyfikowana, ogłoszona w Dzienniku Ustaw oraz nadawać się do bezpośredniego stosowania, tj. nie wymagać wydania ustawy. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawiśli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP).

Część II

UPOWSZECHNIANIE

Upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego przez organy administracji państwowej

8.1. Ministerstwo Obrony Narodowej

Profesjonalizacja Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, która miała miejsce w ostatnich latach, przyczyniła się do nadania problematyce międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych zdecydowanie większego wymiaru praktycznego. Efektem tych działań było podniesienie rangi prawa wojennego w praktycznym szkoleniu żołnierzy, zintensyfikowanie szkoleń dla dowództw i sztabów jednostek wojskowych, jak również przygotowanie instruktorów prawa wojennego. Oficerowie Wojska Polskiego zaczęli systematycznie uczestniczyć w międzynarodowych seminariach i kursach poświęconych tej dziedzinie prawa, organizowanych m.in. przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Międzynarodowy Instytut Prawa Humanitarnego w San Remo oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawa Wojskowego i Wojennego.

Kształceniem i szkoleniem (edukacją) w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego objęci są wszyscy żołnierze i pracownicy resortu obrony narodowej. Tematyka MPH realizowana jest w ramach szkolenia programowego oraz uzupełniającego, a także w ramach kształcenia i doskonalenia zawodowego w jednostkach szkolnictwa wojskowego.

W celu zapewnienia spójnego systemu kształcenia i szkolenia w tym zakresie, Minister Obrony Narodowej wydał w dniu 13 czerwca 2012 r. decyzję Nr 184/MON w sprawie organizacji systemu kształcenia i szkolenia z „Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych” w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. Min. Obr. Nar. poz. 360). Zgodnie z postanowieniami wyżej wymienionej decyzji edukacja prowadzona jest w sześciu podsystemach:

- 1) Szkolenia doradców prawnych dowódców, wykładowców i instruktorów;
- 2) Edukacji w uczelniach wojskowych;
- 3) Edukacji w centrach i ośrodkach szkolenia;
- 4) Szkolenia w jednostkach i komórkach organizacyjnych resortu obrony narodowej;
- 5) Szkolenia w pododdziałach jednostek wojskowych;
- 6) Edukacji rezerw osobowych.

Zasadniczym celem edukacji jest:

- 1) Dostarczenie niezbędnej wiedzy wymaganej do realizacji zadań zgodnie z normami MPH;
- 2) Uświadomienie zagrożenia odpowiedzialnością karną ponoszoną z tytułu naruszenia ww. norm;
- 3) Nabycie przez żołnierzy i pracowników resortu obrony narodowej zdolności koniecznych do właściwego zastosowania MPH i odpowiedniego reagowania;
- 4) Przygotowanie dowódców do rozwiązywania problemów dotyczących właściwego zastosowania MPH oraz uwzględniania wynikających z niego ograniczeń, jak i uwzględniania wszelkich środków ostrożności podczas planowania, przygotowania i prowadzenia działań.

Powyższa decyzja określa zasady organizacji edukacji MPH, zakres tematyczny (m.in. zasady ustanawiające ograniczenia prowadzenia walki, ochronę personelu medycznego i duchownego, ochronę przed skutkami działań zbrojnych oraz ochronę ludności cywilnej, jeńców wojennych i obiektów podlegających ochronie) oraz wymagane umiejętności po zakończeniu szkolenia i kształcenia w poszczególnych podsystemach. Zakres tematyczny szkolenia obejmuje także zasady odpowiedzialności za naruszenia norm MPH.

Edukacja w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego realizowana jest we wszystkich uczelniach wojskowych: w procesie kształcenia kandydatów na żołnierzy zawodowych (oficerów) oraz w ramach systemu doskonalenia zawodowego, przygotowującego żołnierzy zawodowych do objęcia obowiązków na kolejnych stanowiskach służbowych. Edukacja ta kończy się egzaminem. Edukacja z zakresu MPH realizowana jest także w centrach i ośrodkach szkolenia oraz szkołach podoficerskich, głównie podczas przygotowania żołnierzy (podoficerów i szeregowych zawodowych) do objęcia kolejnych stanowisk służbowych. Zakres i czas trwania edukacji w poszczególnych korpusach osobowych jest różny, ale niezależnie od korpusu osobowego kończy się egzaminem. Szkoleniem w zakresie MPH objęte są także dowództwa i sztaby wszystkich szczebli dowodzenia oraz komórki organizacyjne resortu obrony narodowej, które praktyczną realizację zagadnień z nim związanych doskonalą w ramach ćwiczeń lub treningów sztabowych.

Proces profesjonalizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej przyczynił się do nadania problematyce MPH zdecydowanie większego wymiaru praktycznego. Efektem tych działań było podniesienie rangi prawa wojennego w praktycznym szkoleniu kandydatów na oficerów i żołnierzy zawodowych w ramach studiów podyplomowych oraz kursów realizowanych w ramach systemu doskonalenia zawodowego tych żołnierzy, jak również przygotowanie instruktorów prawa wojennego.

Tematyka międzynarodowego prawa humanitarnego została ujęta w programach nauczania dla kandydatów na żołnierzy zawodowych oraz kursach realizowanych w ramach systemu doskonalenia żołnierzy zawodowych SZRP:

1. Nauczanie kandydatów na żołnierzy zawodowych.

W ramach programu studiów stacjonarnych, jak i w studium oficerskim, realizowanych w uczelniach wojskowych dla kandydatów na oficerów wprowadzony został, decyzją Nr 203/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 czerwca 2010 r. w sprawie Standardu Kształcenia Wojskowego dla kandydatów na oficerów – Minimalne Wymagania Programowe (Dz.Urz. Min. Obr. Nar. Nr 12, poz. 136), osobny przedmiot – „Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych” w wymiarze 20 godzin. Ponadto zagadnienia z tego zakresu prawa realizowane są w ramach innych przedmiotów, takich jak: „Działania pokojowe i stabilizacyjne”, „Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego”, „Współpraca cywilno-wojskowa” oraz „Ochrona środowiska”, realizowanych przez Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni, Wojskową Akademię Techniczną w Warszawie, Wyższą Szkołę Oficerską Wojsk Lądowych we Wrocławiu oraz Wyższą Szkołę Oficerską Sił Powietrznych w Dęblinie.

2. Szkolenie ustawiczne prowadzone w ramach doskonalenia zawodowego żołnierzy zawodowych SZRP.

Decyzją Nr 420/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 września 2008 r. w sprawie wprowadzenia w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej systemu doskonalenia zawodowego żołnierzy zawodowych (Dz.Urz. Min. Obr. Nar. Nr 18, poz. 241) przewidziano realizację treści z zakresu MPH na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia w ramach studiów podyplomowych i kursów kwalifikacyjnych, prowadzonych na uczelniach wojskowych i szkołach podoficerskich.

W ramach „Systemu doskonalenia zawodowego żołnierzy zawodowych Sił Zbrojnych RP” wprowadzono do systemu założenia organizacyjno-programowe dla niżej wymienionych studiów podyplomowych i kursów doskonalących, które realizowane są systematycznie każdego roku:

- Niestacjonarne Studia Podyplomowe „Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych” trwające 2 semestry i obejmujące 200 godzin wykładów i zajęć praktycznych w Akademii Obrony Narodowej we współpracy z Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej;

- Kurs międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych dla dowódców batalionów/dywizjonów (równorzędnych) – 68 godzin, realizowany w Akademii Obrony Narodowej;
- Kurs międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych dla oficerów i podoficerów Sił Powietrznych – 60 godzin, realizowany w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych;
- Kurs międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych dla oficerów i podoficerów Wojsk Lądowych – 60 godzin, realizowany w Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych;
- Kurs międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych dla oficerów i podoficerów Marynarki Wojennej RP – 40 godzin, realizowany w Akademii Marynarki Wojennej;
- Kurs międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych dla oficerów i podoficerów Marynarki Wojennej RP – 60 godzin, realizowany w Centrum Szkolenia Marynarki Wojennej.

Ponadto w Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej realizowane są następujące kursy doskonalące dla żołnierzy i pracowników wojska z zakresu MPH:

- Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych dla podoficerów – 35 godzin;
- Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – ochrona dóbr kultury w konfliktach zbrojnych oraz sytuacjach kryzysowych – 35 godzin;
- E-learningowy kurs z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych – bez ograniczenia czasowego.

W ramach przekazywanej wiedzy podczas kształcenia i szkolenia podchorążych uczelni wojskowych i żołnierzy zawodowych z zakresu MPH szczególną uwagę zwraca się na podstawowe zasady prawa wojennego, takie jak: konieczność wojskowa, zasada rozróżnienia, proporcjonalności, zachowania należytych środków ostrożności w trakcie działań zbrojnych, zakazów użycia określonych metod i środków prowadzenia walki, a także zasady ochrony osób i dóbr cywilnych (w tym także personelu humanitarnego) oraz zasady postępowania z jeńcami i osobami zatrzymanymi. Zajęcia prowadzone są nie tylko w formie wykładów, ale także z wykorzystaniem metod interaktywnych, wymagających zaangażowania uczestników i dokonywania przez nich samodzielnych analiz i rozstrzygnięć odpowiednich kasusów prawnych.

Dużą uwagę przywiązuje się również do implementacji problematyki MPH w praktyce szkoleniowej, w ramach ćwiczeń oraz realizacji zadań związanych z misjami pokojowymi i stabilizacyjnymi. Głównym celem jest przy tym kształtowanie właściwych postaw i nawyków (zgodnych z normami prawa międzynarodowego) kadry zawodowej i żołnierzy rezerwy, w ekstremalnych warunkach bojowych.

Dodatkowo w celu zaznajomienia żołnierzy Wojska Polskiego i pracowników wojska z zasadami i zobowiązaniami zawartymi w międzynarodowym prawie humanitarnym oraz zagadnieniami indywidualnej odpowiedzialności za podejmowane działania organizowane są inne przedsięwzięcia, takie jak, np. cykliczne szkolenia kadry zawodowej i pracowników wojska w systemie szkolenia uzupełniającego, konferencje, spotkania w ramach współpracy z organizacjami międzynarodowymi oraz upowszechnianie materiałów szkoleniowych i informacyjnych.

W strukturze MON funkcjonuje przedstawiciel odpowiedzialny za upowszechnianie MPH oraz zajmujący się aspektami ochrony dóbr kultury i znaku Czerwonego Krzyża.

Departament Wychowania i Promocji Obronności MON przygotował i wydał następujących materiałów szkoleniowych dla uczestników misji wojskowych poza granicami kraju:

- „Międzynarodowe prawo humanitarne – zasady użycia siły – KOSOWO”;
- „Informator o minach, pułapkach i ładunkach niebezpiecznych”;
- płyta CD „Walczyć zgodnie z zasadami”;
- „Informator dotyczący praw i obowiązków żołnierzy uczestniczących w działaniach wojennych”;

- „Zasady ochrony zabytków w prawie krajowym i międzynarodowym”;
- „Vademecum żołnierza Afganistan (suplement) – GHAZNI”;
- „Vademecum żołnierza – MALI”
- „Vademecum żołnierza – Republika Środkowoafrykańska”;
- „Afganistan – zasady użycia siły”;
- „Znaki ochronne i oznaczenia w międzynarodowym prawie humanitarnym konfliktów zbrojnych”;
- „Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych – materiał szkoleniowy dla szeregowych”.

W celu wsparcia procesu upowszechniania MPH w Siłach Zbrojnych RP, Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych (CDiSSZ) rozpoczęło w 2013 r. opracowywanie pierwszej edycji narodowego dokumentu doktrynalnego „Poradnik do szkolenia z Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych” DU-7.0.1.1., którego wdrożenie do procesu szkolenia w Siłach Zbrojnych RP jest planowane do końca bieżącego roku. Poradnik DU-7.0.1.1 będzie przeznaczony do wspomaganie procesu szkolenia teoretycznego w Siłach Zbrojnych z MPH i wykorzystywany w ramach szkolenia programowego pododdziałów jednostek wojskowych oraz szkolenia uzupełniającego żołnierzy i pracowników wojska. Główna część podręcznika będzie zawierała zestaw slajdów stanowiących gotowe materiały do prowadzenia zajęć teoretycznych. Zostaną one podzielone na moduły szkoleniowe opisujące następujące zagadnienia MPH: wprowadzenie do międzynarodowego prawa humanitarnego, zasady podstawowe, prawa i zwyczaje wojenne, kombatanci, osoby podlegające ochronie, rola Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, obiekty chronione (w tym ochrona dóbr kultury w czasie konfliktu zbrojnego), oznakowanie – znaki i emblematy rozpoznawcze, środki i metody prowadzenia działań wojennych (w tym zakazane środki i metody walki), prawo konfliktów zbrojnych w planowaniu i prowadzeniu działań wojennych (w tym prawo użycia siły), rozejm i zawieszenie broni, podstawy prawne okupacji wojskowej oraz egzekwowanie MPH.

Warto dodać, że w zainteresowaniu podległych Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu prokuratorów wojskowych pozostawały dziedziny dotyczące odpowiedzialności za naruszenia przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego oraz upowszechniania MPH w ramach kompetencji Ministerstwa Obrony Narodowej. W okresie po 13 czerwca 2011 r. do chwili obecnej prokuratorzy wojskowi nie prowadzili i nie nadzorowali spraw dotyczących odpowiedzialności żołnierzy za naruszenia przepisów MPH. Działalność prokuratorów dotycząca upowszechniania MPH polegała przede wszystkim na ich spotkaniach z kadrą zawodową, podczas których omawiane były najistotniejsze kwestie prawne z tej dziedziny. W wymienionym wyżej okresie łącznie odbyło się ok 230 tego typu spotkań. W ich toku dyskutowano przede wszystkim nad problematyką:

1. Podstawowych zasad MPH, konwencji haskich, konwencji genewskich, zasad użycia i pobytu SZRP poza granicami kraju;
2. Odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne;
3. Zadań prokuratorów wojskowych podczas użycia SZRP poza granicami kraju;
4. Podstaw prawnych i zasad użycia siły podczas misji wojskowej w Afganistanie;
5. Zasad odpowiedzialności żołnierzy i pracowników wojska za przestępstwa, wykroczenia i przewinienia dyscyplinarne podczas wykonywania zadań poza granicami państwa;
6. Zasad użycia broni przez żołnierzy wykonujących zadania w strukturze Polskich Kontyngentów Wojskowych (PKW);
7. Zasad postępowania w przypadku użycia siły przez żołnierzy PKW;
8. Ochrony dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych oraz odpowiedzialności żołnierzy za niszczenie dóbr kultury podczas pełnienia służby w misji.

8.2. Ministerstwo Edukacji Narodowej

Ministerstwo Edukacji Narodowej współuczestniczy wraz z Polskim Czerwonym Krzyżem w implementacji programu „Odkrywamy Prawo Humanitarne” (OPH).

W ramach działania Zespołu Koordynacyjnego ds. wdrażania i monitorowania programu w szkołach i placówkach oświatowych:

1. w 2012 r. przygotowano polską wersję najnowszych materiałów edukacyjnych opracowanych przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, tak zwany „Miniprogram OPH”;
2. w 2013 r. Miniprogram OPH został wydany w wersji elektronicznej i jest nieodpłatnie przekazywany nauczycielom w ramach szkoleń i seminariów organizowanych przez Polski Czerwony Krzyż;
3. w roku szkolnym 2012/2013 i 2013/2014 zrealizowano dwie edycje kursu on-line dla nauczycieli. Ich organizatorem był Ośrodek Rozwoju Edukacji we współpracy z PCK, przy finansowym wsparciu Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Raporty z ww. kursu, obejmującego 16 cykli szkoleniowych w okresie od listopada 2012 r. do lutego 2014 r., wskazują na bardzo duże zainteresowanie nauczycieli taką formą doskonalenia w dziedzinie MPH. Udział w kursie zadeklarowało 889 nauczycieli, do egzaminu końcowego przystąpiło 468, zaś certyfikat ukończenia otrzymało 312 nauczycieli; w roku szkolnym 2014/2015 planowana jest kolejna edycja kursu.

W związku ze zmianami wprowadzonymi w przepisach art. 166 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP wprowadzono w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych od roku szkolnego 2009/2010 nowy przedmiot nauczania „edukacja dla bezpieczeństwa”. Zastąpił on realizowany dotychczas tylko w szkołach ponadgimnazjalnych przedmiot „przysposobienie obronne”.

Zajęcia z przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”, realizowane obowiązkowo w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych obejmują, m.in. znajomość: podstawowych zasad MPH, w tym aktów prawnych tworzących prawo humanitarne, celów i zadań ruchu Czerwonego Krzyża, powszechnej samoobrony i ochrony ludności cywilnej, a także identyfikowania obiektów opatrzonych międzynarodowymi znakami ochrony zabytków oraz przygotowanie do działania ratowniczego.

8.3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych realizuje zadanie upowszechniania norm i zasad międzynarodowego prawa humanitarnego przede wszystkim poprzez następujące podległe jej służby:

– Państwowa Straż Pożarna

Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej poprzez Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności realizuje zadania związane z wymianą informacji z międzynarodowymi ciałami koordynującymi działania w zakresie ratownictwa i pomocy humanitarnej, w szczególności: *Euroatlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC)*, NATO, *Emergency Response Coordination Centre (ERCC)*, *ECHO UE*, Biurem Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej ONZ (UN OCHA). Polska jako aktywny członek wspólnoty międzynarodowej coraz częściej angażuje się w akcje udzielania pomocy państwom dotkniętym różnego rodzaju sytuacjami kryzysowymi, w tym uczestniczy w pomocy humanitarnej udzielanej przez Unię Europejską na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczącego pomocy humanitarnej. Ponadto Polska uczestniczy we Wspólnotowym Mechanizmie Ochrony Ludności (CMCP), który jest podstawowym instrumentem Unii Europejskiej w tym obszarze i może być aktywowany w sytuacjach zagrożeń spowodowanych katastrofami naturalnymi i wywołanymi przez człowieka (powódzie, trzęsienia ziemi, awarie techniczne). Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, obowiązująca od 1 stycznia 2014 r. umożliwia wystosowanie apelu o pomoc także tzw. państwom trzecim, ONZ i jej agencjom oraz odpowiednim organizacjom międzynarodowym: Międzynarodowej Organizacji Morskiej (IMO), Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża (ICRC), Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (IFCR), Organizacji ds. Zakazu Broni Chemicznej (OPCW), Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA).

Ponadto tematyka MPH jest uwzględniana w programie „Szkoleń podstawowych dla nowozatrudnionych pracowników ochrony ludności i obrony cywilnej w województwie, powiecie i gminie” organizowanych na szczeblu centralnym i terenowym oraz programie „Szkolenia na instruktorów obrony cywilnej”. Wyżej wymienione programy zawierają zagadnienia z zakresu prawa humanitarnego i działań humanitarnych.

– **Policja**

Obecnie polscy funkcjonariusze policji biorą udział w misji w następujących krajach:

- 1) w Kosowie (Jednostka Specjalna Polskiej Policji),
- 2) w Liberii (misja ONZ) (eksperti policyjni),
- 3) w Gruzji (eksperti policyjni),
- 4) w Afganistanie (eksperti policyjni).

Udział polskich policjantów w cywilnych operacjach zarządzania kryzysowego, opiera się na realizacji mandatu konkretnej misji. Każdy policjant przed wyjazdem na misję przechodzi odpowiednie szkolenie, zawierające informacje na temat praw człowieka, praw humanitarnych oraz ochrony ofiar działań wojennych. Ponadto po przybyciu na miejsce pełnienia służby każda misja przeprowadza kurs wprowadzający tzw. *induction course*, podczas którego szczegółowo poznaje procedury i standardy obowiązujące podczas danej misji.

8.4. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Polska uznawana jest na arenie międzynarodowej za państwo bardzo aktywnie uczestniczące we wszystkich działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kultury, zwłaszcza tych, które podejmowane są pod auspicjami UNESCO. Ratyfikacja w 2011 roku Drugiego Protokołu do Konwencji Haskiej z 14 maja 1954 roku była i jest krokiem zmierzającym do utrzymania tego wizerunku. Drugi Protokół rozszerza aktualnie istniejący zakres zasad ochrony polskich dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego o dorobek prawa międzynarodowego, umożliwia wykorzystanie przewidzianych w nim procedur w działaniach planistycznych, organizacyjnych i szkoleniowych, stwarza możliwości szerszej prezentacji na forum międzynarodowym rozwiązań prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, a dotyczących ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Ponadto umożliwia Polsce ubieganie się o powołanie jej przedstawiciela w skład Komitetu ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, który będzie przyznawał, zawieszał lub cofał ochronę wzmocnioną, a także promował listę dóbr kultury objętych ochroną wzmocnioną.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego od wielu lat podejmowało oraz realizuje zadania w sferze prawa i szkoleniowe na rzecz ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego w oparciu o przyjęte zobowiązania międzynarodowe. Jednym z instrumentów prawnych służących wdrażaniu postanowień Konwencji Haskiej z 1954 roku i jej II Protokołu z 1999 roku do praktyki jest funkcjonowanie Polskiego Komitetu Doradczego, organu międzyresortowego, powołanego na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów, któremu przewodniczy sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków Piotr Żuchowski. W latach 2012-2014 Polski Komitet Doradczy (PKD) inicjował oraz zrealizował bądź wciąż realizuje szereg ważnych zadań ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych:

- w dniu 3 kwietnia 2012 roku PKD przyjął katalog działań związanych z przystąpieniem Polski do II Protokołu. Obejmował on między innymi:
- potrzebę dokonania zmian prawnych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego uwzględniających nowe zadania wynikające z ratyfikacji przez Polskę II Protokołu;
- usprawnienie i wzmocnienie merytorycznej działalności Komitetu poprzez zaproszenie do jego składu osobowego ekspertów zajmujących się ochroną dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń, w pierwszej kolejności zaproszenie ekspertów, którzy realizowali te zadania w ramach misji Wojska Polskiego w Iraku i Afganistanie;
- dokonanie nowelizacji Decyzji Nr 250/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 sierpnia 2005 roku w sprawie przestrzegania zasad ochrony dóbr kultury w działaniach

- Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pod kątem uwzględnienia nowych zadań wynikających z postanowień II Protokołu oraz zmian organizacyjnych w Siłach Zbrojnych;
- nawiązanie współpracy Polskiego Komitetu Doradczego z Komitetem ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, powołanym na mocy art. 24 II Protokołu;
 - określenie zasad i kryteriów typowania przez Polskę dóbr kultury o szczególnym znaczeniu, proponowanych do zgłoszenia na listę dóbr kultury objętych ochroną wzmocnioną.
- w dniu 6 listopada 2013 roku PKD przyjął sprawozdanie z wdrażania w RP postanowień Konwencji z 14 maja 1954 roku o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz jej protokołów. Sprawozdanie przygotowano w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Dotyczyło ono następujących zagadnień:
- a) zasad opieki nad dobrami kultury;
 - b) podejmowanych środków o charakterze wojskowym w czasie pokoju;
 - c) zasad używania znaku rozpoznawczego ochrony dóbr kultury;
 - d) zasad rozpowszechniania Konwencji;
 - e) oficjalnego tłumaczenia;
 - f) rozwiązań prawnych dotyczących sankcji karnych lub dyscyplinarnych za łamanie postanowień Konwencji;
 - g) zasad wdrażania Rezolucji II Konferencji z 14 maja 1954 roku;
 - h) zasad wdrażania postanowień Pierwszego Protokołu z 1954 roku.

Dokument został przekazany do Sekretariatu UNESCO. Obecnie dokument ten umieszczony jest na stronie internetowej UNESCO wraz z innymi sprawozdaniami Państw Stron Konwencji Haskiej. Ponadto na posiedzeniu PKD omówiono zmiany prawne w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego w związku z nowymi zadaniami wynikającymi z przystąpienia Polski do II Protokołu. Przyjęto także informację na temat roli i zadań Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy i Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy w ochronie dóbr kultury w zagrożeniu oraz zasad współpracy tych Komitetów z PKD. Przedstawiono także koncepcję udziału cywilnych ekspertów w realizacji projektów ochrony dziedzictwa kultury na wypadek szczególnych zagrożeń na potrzeby misji międzynarodowych oraz misji Wojska Polskiego realizowanych poza granicami kraju. Przewodniczący PKD zobowiązał także członków Komitetu, reprezentujących działy administracji rządowej do upowszechniania postanowień nowego instrumentu prawnego (II Protokołu).

- w dniu 28 maja 2014 roku odbyło się uroczyste posiedzenie Polskiego Komitetu Doradczego z okazji jubileuszu 60-lecia Konwencji Haskiej i 15-lecia II Protokołu. W posiedzeniu PKD wzięli udział także przewodniczący Komisji do spraw międzynarodowego prawa humanitarnego MSZ, Komisji do spraw upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego przy Zarządzie Głównym PCK oraz Rady Programowej do spraw ochrony dóbr kultury przed nadzwyczajnymi zagrożeniami przy Komendancie Głównym PSP. Głównym celem spotkania było uczczenie rocznic oraz ustalenie zasad wzajemnej współpracy w upowszechnianiu zasad ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych jako części międzynarodowego prawa humanitarnego. Przyjęty został kalendarz obchodów jubileuszu Konwencji i II Protokołu, który obejmował między innymi wydanie materiałów informacyjnych i szkoleniowych dotyczących Konwencji i II Protokołu, organizację konferencji naukowej na Uniwersytecie Warszawskim, organizację przez Ministerstwo wspólnie z Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej warsztatów dla kierowników kształcenia obywatelskiego z uczelni wojskowych i centrów szkolenia na temat metodyki prowadzenia zajęć z ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych, publikację materiałów informacyjnych na temat zasad ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń w Polsce Zbrojnej i Przeglądzie Obrony Cywilnej.

W grudniu 2013 roku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zorganizowało 3-dniowe szkolenie kandydatów na ekspertów ochrony dziedzictwa kulturowego na potrzeby misji międzynarodowych. Szkolenie zostało przeprowadzone w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Centrum Przygotowań na potrzeby misji międzynarodowych w Kielcach. W szkoleniu udział wzięło 31 kandydatów na ekspertów reprezentujących różne środowiska związane z ochroną dziedzictwa kultury (muzealnicy, bibliotekarze, archiwiści, konserwatorzy, archeolodzy, architekci). W grudniu 2014 roku Ministerstwo planuje przeprowadzić kolejne szkolenie kandydatów na ekspertów. Szkolenie poświęcone będzie doskonaleniu warsztatu pracy eksperta ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach misji na bazie doświadczeń misji w Iraku i Afganistanie.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego od 2003 roku jest współorganizatorem Polskiej Szkoły Prawa Humanitarnego organizowanej z inicjatywy Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża. Współudział Ministerstwa w organizacji Szkoły obejmuje pomoc w przeprowadzeniu szkolenia w instytucji kultury podległej Ministerstwu – Domu Pracy Twórczej w Radziejowicach, pokrycie kosztów uroczystego zakończenia Szkoły oraz przeprowadzeniu zajęć dla słuchaczy na temat ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych. W 2014 roku w ramach obchodów 60-lecia Konwencji Haskiej i 15-lecia II Protokołu dla słuchaczy Szkoły został przygotowany panel dotyczący ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych ze szczególnym uwzględnieniem nowych zadań wynikających z ratyfikacji przez Polskę II Protokołu.

W dniach 21-22 października 2014 roku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wspólnie z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Polskim Komitetem Błękitnej Tarczy i Polskim Komitetem Doradczym zorganizowało w ramach obchodów 60-lecia Konwencji Haskiej i 15-lecia II Protokołu konferencję naukową na temat „**Ochrona dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych w świetle prawa międzynarodowego i krajowego. 60 lat Konwencji Haskiej i 15 lat jej Protokołu II**”. W czasie konferencji przedstawionych zostało 23 wystąpienia w siedmiu panelach tematycznych obejmujących następujące obszary:

- ochrona dziedzictwa kultury w konflikcie zbrojnym w świetle prawa międzynarodowego – dwa panele;
- restytucja dzieł sztuki;
- ochrona dziedzictwa kultury w konflikcie zbrojnym w świetle prawa krajowego;
- odpowiedzialność za naruszenia Konwencji Haskiej i jej protokołów w prawie międzynarodowym i krajowym;
- Konwencja Haska i jej protokoły w praktyce współczesnych konfliktów zbrojnych;
- w kierunku lepszej ochrony dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych.

Konferencja cieszyła się olbrzymim zainteresowaniem środowiska naukowego, wojska, studentów, organizacji pozarządowych i instytucji wyspecjalizowanych w ochronie dziedzictwa kultury. Uczestnictwo w konferencji potwierdziły 164 osoby. Patronat nad konferencją objął Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego, podsekretarz stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej, Prezes Polskiego Czerwonego Krzyża, Prezes Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy, Prorektor Uniwersytetu Warszawskiego, Polski Komitet ds. UNESCO. Patronatem medialnym konferencję objęła Polska Zbrojna i Przegląd Obrony Cywilnej. Gospodarzami konferencji byli Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr hab. Krzysztof Rączka i sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Generalny Konserwator Zabytków Przewodniczący Polskiego Komitetu Doradczego Piotr Żuchowski. Do końca 2014 roku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego planuje wydanie publikacji pokonferencyjnej.

8.5. Komisja do spraw Międzynarodowego Prawa Humanitarnego

Na mocy Zarządzenia nr 51 Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 maja 2004 r. powołano do życia Komisję ds. Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów, której zadaniem jest upowszechnianie norm międzynarodowego prawa humanitarnego w celu wprowadzenia ich do polskiego systemu prawnego.

Komisja realizuje swoje zadania poprzez: dokonywanie przeglądu i analizę umów międzynarodowych dotyczących MPH, formułowanie opinii w tym zakresie, przedstawianie Prezesowi Rady Ministrów okresowych opinii na temat działań legislacyjnych, organizacyjnych i edukacyjnych, jakie należy podjąć w celu zapewnienia wykonywania zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie międzynarodowego prawa humanitarnego oraz formułowanie propozycji związanych z przygotowaniem aktów prawnych mających na celu wdrożenie do polskiego ustawodawstwa norm międzynarodowego prawa humanitarnego.

Od 2009 r. Komisja podjęła szereg działań służących upowszechnianiu międzynarodowego prawa humanitarnego. Powołano, między innymi, trzy zespoły problemowe, których zadaniem było opracowanie I i II Raportu o implementacji i upowszechnianiu międzynarodowego prawa humanitarnego w Polsce oraz przeanalizowanie zobowiązań w zakresie działań pomocowych wynikających z umów międzynarodowych dotyczących rozbrojenia konwencjonalnego i przyjęcie określonych propozycji dalszych działań w tym zakresie. Celem opracowania raportów było dokonanie przeglądu ustawodawstwa i praktyki krajowej w zakresie zgodności z normami międzynarodowego prawa humanitarnego. Zebrane informacje pozwoliły zidentyfikować obszary wymagające podjęcia konkretnych działań, w celu zagwarantowania pełnej implementacji w polskim porządku prawnym międzynarodowego prawa humanitarnego i jego popularyzacji w społeczeństwie polskim.

II Raport zawierający aktualne informacje na temat implementacji i upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego w Polsce został rozpowszechniony wśród zainteresowanych instytucji zarówno w kraju jak i za granicą. Raport został również umieszczony na oficjalnych stronach internetowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego przez Polski Czerwony Krzyż

Polski Czerwony Krzyż jest stowarzyszeniem krajowym Czerwonego Krzyża Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu Konwencji Genewskich o ochronie ofiar wojny z dnia 12 sierpnia 1949 roku i Protokołów dodatkowych do tych Konwencji z dnia 8 czerwca 1977 roku. PCK działa na podstawie ustawy z dnia 16 listopada 1964 roku o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. Nr 41, poz. 276) oraz wydanego na jej podstawie Statutu zatwierdzonego Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 r. (Dz. U. Nr 217, poz. 1284).

PCK aktywnie angażuje się w promocje i upowszechnianie zasad ruchu czerwonokrzyżskiego oraz norm prawa humanitarnego. Wśród wielu działań można wymienić w szczególności następujące:

1. Organizacja Polskiej Szkoły MPH

Szkoła jest 5-dniowym kursem z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH), organizowanym co roku od 18 lat i przeznaczonym dla 3 grup odbiorców: studentów prawa, politologii i stosunków międzynarodowych, słuchaczy uczelni mundurowych, oficerów zawodowych oraz przedstawiciele Państwowej Straży Pożarnej, a także pracowników NGO i wolontariuszy Polskiego Czerwonego Krzyża i innych organizacji. Wiedza z zakresu MPH przekazywana jest uczestnikom w formie wykładów i prelekcji oraz, w części praktycznej, poprzez pracę nad kazusami. Wykładowcami są wybitni teoretycy i praktycy dziedziny z uczelni wojskowych i cywilnych z całego kraju. W 2011 r. kurs odbył się w dniach 11 – 15 kwietnia; w 2012 r. – w dniach 28 maja do 1 czerwca 2012; w 2013 r. – w dniach 15 – 19 kwietnia, a w roku 2014 w dniach 19 – 23 maja. Siedzibą szkoły tradycyjnie w Domu Pracy Twórczej MKiDN w Radziejowicach.

2. Organizacja Międzynarodowej Szkoły MPH

Szkoła MPH ma formułę „od Vancouver do Władywostoku” i otwarta jest dla studentów i absolwentów kierunków takich jak prawo, stosunki międzynarodowe i pokrewnych z całego świata. Co roku blisko 40 osób wytypowanych spośród kilkuset kandydatów przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża przez dwa tygodnie zdobywa zaawansowaną wiedzę z zakresu MPH, pod okiem najznamienitszych specjalistów takich jak: sędziowie i obrońcy przed trybunałami międzynarodowymi, profesorowie prawa i delegaci MKCK. Zajęcia prowadzone są metodą warsztatową – po każdym wykładzie uczestnicy w grupach rozwiązują kazusy dotyczące omawianego zagadnienia, symulują konferencje dyplomatyczne i rozprawy międzynarodowych trybunałów. Od 1981 do 2012 roku odbyło się 30 edycji kursu (tylko w 1982 r. Szkoła została odwołana z powodu stanu wojennego). Ostatnie edycje Międzynarodowej Szkoły MPH odbyły się w dniach 27.06 – 07.07.2011 oraz 27.08 – 06.09.2012. Decyzją MKCM, w roku 2013 i 2014 Szkoła została tymczasowo zawieszona.

3. Organizacja posiedzeń Komisji MPH

Od 1979 roku w Zarządzie Głównym PCK działała Rada Programowa Ośrodka Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, przekształcona następnie w Komisję ds. Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego. Od 2012 r. przewodniczącym

Komisji Upowszechniania jest dr Marcin Marcinko, reprezentujący Uniwersytet Jagielloński oraz Małopolski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża. W skład Komisji wchodzi:

- wysokiej klasy specjaliści – prawnicy prowadzący badania naukowe i działalność dydaktyczną z zakresu prawa międzynarodowego publicznego;
- stali przedstawiciele resortów: obrony narodowej, spraw zagranicznych, spraw wewnętrznych, zdrowia, kultury i edukacji narodowej oraz straży pożarnej i straży granicznej;
- pracownicy i wolontariusze Polskiego Czerwonego Krzyża.

Długofalowy program Komisji ds. Upowszechniania MPH zakłada działanie na rzecz popularyzacji w Polsce prawa humanitarnego poprzez m.in. działalność wydawniczą i szkoleniową. Działalność Komisji jest ściśle powiązana programowo i organizacyjnie z działalnością Biura ZG PCK.

Posiedzenia Komisji odbywają się przynajmniej trzy razy w roku, a pomiędzy posiedzeniami członkowie Komisji pozostają w stałym kontakcie z pracownikami Biura ZG PCK i Zarządem Głównym PCK. Na posiedzenia mogą być zapraszani doraźnie eksperci oraz inne osoby zainteresowane upowszechnianiem międzynarodowego prawa humanitarnego.

Zadaniami Komisji ds. Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego są:

- współtworzenie programu działalności Biura ZG PCK w zakresie upowszechniania, inicjowanie działań i uczestniczenie w realizacji programu;
- uczestniczenie członków Komisji (w charakterze wykładowców) we wszelkich działaniach szkoleniowych, np. w angielskojęzycznej Warszawskiej Szkole Letniej MPH, Polskiej Szkole MPH, kursach i wykładach organizowanych dla studentów prawa, instruktorów PCK, wojska i in.
- prowadzenie stałego konkursu prac naukowych im. prof. R. Bierzanka, z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego oraz o tematyce czerwonokrzyżskiej;
- wspieranie międzynarodowych działań Zarządu Głównego między innymi opracowywanie i redagowanie dokumentów na sesje Międzynarodowego Ruchu CK i CP a także uczestniczenie w międzynarodowych konferencjach i sympozjach naukowych;
- współpraca z instytucjami państwowymi RP, strukturami Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy, zwłaszcza Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża, UNHCR, Instytutem Prawa Humanitarnego w San Remo, Amnesty International i innymi organizacjami.

4. Organizacja posiedzeń Komisji ds. Ochrony Znak Czerwonego Krzyża oraz ochrona znaku przed nadużyciami

Komisja ds. Ochrony Znak Czerwonego Krzyża powstała w marcu 1995 r. przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża. Przewodniczącą Komisji od 2013 roku jest dr Magdalena Stefańska. Celem Komisji jest prowadzenie interwencji w sprawie naruszeń zasad ochrony znaku czerwonego krzyża wewnątrz i na zewnątrz organizacji. Zadania Komisji ds. Ochrony Znak to:

- informowanie za pośrednictwem mediów o funkcji, jaką pełni znak czerwonego krzyża i konieczności ochrony znaku CK celem utrwalenia tychże informacji w świadomości społecznej;
- koordynowanie pracy osób odpowiedzialnych za ochronę znaku w skali kraju (przekazywanie informacji, instrukcji postępowania w przypadku nadużyć, propozycji pism interwencyjnych, materiałów szkoleniowych), a także planowanie i prowadzenie szkoleń zarówno wśród pracowników jak i wolontariuszy PCK w celu doskonalenia ich pracy;
- redagowanie dokumentów i przygotowywanie wydawnictw związanych z ochroną znaku;
- opiniowanie pochodzących od instytucji, firm i osób wniosków o zezwolenie na użycie znaku kierowanych do Prezydium Zarządu Głównego PCK;
- interweniowanie w przypadku nadużycia lub niewłaściwego użycia znaku przez instytucje, firmy, media i osoby prywatne działające w kraju w celu doprowadzenia do zaniechania nadużyć.

W 2012 r. do prac Komisji Ochrony Znak włączono przedstawicieli: nadzoru farmaceutycznego, naczelnej izby lekarskiej, Rady Etyki Reklamy oraz ratownictwa, wolontariatu i ruchu honorowego krwiodawstwa PCK.

5. Uczestnictwo w pracach konsultacyjnych Europejskiej Grupy Doradców Prawnych Stowarzyszeń Krajowych

PCK aktywnie uczestniczyło w bieżących pracach Grupy (on-line) oraz w corocznych spotkaniu Grupy (03 – 06 kwietnia 2011, Dublin; 16 – 17 kwietnia 2012, Tallin ; 03 – 06 czerwca 2013, Genewa; 13 – 16 kwietnia, Lizbona).

6. Opiniowanie projektów dokumentów opracowywanych przez MKCK i MSZ w kwestii zagadnień dotyczących MPH

Formułowanie stanowisk dotyczących bieżącej aktywności MKCK na arenie międzynarodowej oraz wspieranie MSZ ekspertyzą w przedmiotowym obszarze.

7. Prowadzenie zajęć z zakresu upowszechniania MPH w WCEO i AON

Wykłady dotyczące tematyki czerwonokrzyżskiej, ochrony znaku oraz podstaw międzynarodowego prawa humanitarnego dla wojskowych i studentów, mające na celu przedstawienie odbiorcom – głównie reprezentantom służb zbrojnych – czym jest Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy i jakie są zakresy działań poszczególnych komponentów ruchu, a także omówienie różnicy między funkcją informacyjną i ochronną znaku Czerwonego Krzyża i Półksiężycy oraz rodzajów jego naruszeń.

8. Prowadzenie zajęć w ramach międzynarodowego kursu *NATO CIMIC Functional Specialist*

Kurs dla międzynarodowych przedstawicieli służb zbrojnych i sektora pozarządowego, mający uświadomić czym jest Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy oraz w jaki sposób organizacje pozarządowe współpracują z wojskiem w czasie konfliktów zbrojnych i klęsk naturalnych.

9. Prowadzenie kursu e-learningowego „Odkrywamy prawo humanitarne”

„Odkrywamy Prawo Humanitarne” (OPH) to program edukacyjny zapoznający młodzież w wieku od 13 do 18 lat z podstawowymi przepisami i zasadami MPH. W tym celu dostarcza nauczycielom pomysłów działań i scenariuszy lekcji, które łatwo można włączyć do programu zajęć z nauki o społeczeństwie bądź historii, co przyczynia się do wzbogacenia treści przekazu edukacyjnego. Ta adaptowalna metoda umożliwi wychowawcom stosowanie łatwo dostępnych strategii, czerpanie ze źródeł i korzystanie z materiałów wysokiej jakości, w tym z relacji z aktualnych wydarzeń, zdjęć, listów, nagrań wideo, analiz przypadków i projektów interaktywnych, przybliżających założenia teoretyczne do żywych ludzi i autentycznych wydarzeń. Zadaniem jest tu zaprezentowanie tematyki MPH i powiązanie wniosków wyciągniętych z przeszłości ze sprawami dzisiejszymi. Od roku 2002 ten międzynarodowy pakiet edukacyjny został wprowadzony do programów szkół w ponad czterdziestu krajach. W Polsce zaczęto go wdrażać w 2003 roku. W roku 2012 Ośrodek Rozwoju Edukacji i PCK podpisały porozumienie, przewidujące współpracę w promowaniu i rozwijaniu doskonalenia zawodowego nauczycieli. Pierwszym wspólnym zadaniem było zorganizowanie cyklu kursów e-learningowych na temat międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych. 19 listopada 2012 roku została zapoczątkowana pierwsza certyfikowana edycja kursu „Odkrywamy Prawo Humanitarne” w tej postaci. Była ona adresowana do nauczycieli i innych osób pracujących z uczniami szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, którzy pragnęli wzbogacić swoją wiedzę w celu nauczania MPH. To bezpłatne szkolenie drogą elektroniczną uznano za odpowiednią formę podnoszenia kwalifikacji. Kurs trwał od listopada 2012 do kwietnia 2013 roku, w tym czasie odbyło się osiem jego

edycji. Równocześnie kontynuowano regularne kontakty z regionalnym koordynatorem OPH w biurze MKCK w Sarajewie. Poza tym PCK aktywnie uczestniczył w spotkaniach koordynatorów krajowych i przedstawicieli poszczególnych ministerstw edukacji. We wrześniu 2013 odbyło się spotkanie podsumowujące i konkludujące program.

10. Konkurs im. R. Bierzanka

Konkurs prowadzony jest przez Komisję ds. Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, przy współpracy z MSZ. Może się on poszczycić wieloletnią tradycją. Co roku nowa edycja pozwala studentom i absolwentom prawa, stosunków międzynarodowych i innych pokrewnych nauk zaprezentować swoje prace licencjackie, magisterskie bądź doktorskie szerszemu gronu specjalistów by w ten sposób zdobyć ich uznanie i móc powalczyć o tytuł laureata. Bieżąca aktywność w tym obszarze polega na prowadzeniu ewidencji prac napływających na nowe edycje, weryfikacji i ocenie ich poziomu merytorycznego, pozyskanie funduszy na nagrody dla zwycięzców oraz wyłanianiu laureatów.

11. Prowadzenie biblioteki MPH

Zasoby biblioteki to około 5000 pozycji – książek i artykułów, broszur, raportów, czasopism, sprawozdań konferencyjnych; w kilku językach – głównie angielskim i francuskim, a także wideoteka licząca ok. 200 kaset z nagraniami w trzech językach – polskim, angielskim oraz francuskim. Szybko powiększają się również zbiory płyt CD i DVD, które wynoszą obecnie około 100 egz. W zbiorach Ośrodka znajdują się również liczne fotografie i slajdy z działalności PCK i międzynarodowego ruchu czerwonokrzyskiego, a także przeźrocza edukacyjne. Bieżąca działalność polega na pozyskiwaniu nowych woluminów i rejestracji publikacji przychodzących, oraz prowadzeniu ewidencji wypożyczalni.

ZAŁĄCZNIK I

Wykaz wielostronnych umów międzynarodowych z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego, których stroną jest Rzeczpospolita Polska

Lp.	Tytuł	Data podpisania przez RP	Data ratyfikacji przez RP	Miejsce publikacji
1.	Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, podpisana w Hadze dnia 21 grudnia 1904 r.		10 kwietnia 1936 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 60, poz. 439)
2.	Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	9 lipca 1925 r.	20 stycznia 1927 r.	(Dz.U. z 1927 r. Nr 21, poz. 163)
3.	Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej, podpisana wraz z odnośnym Regulaminem w Hadze dnia 18 października 1907 r.	9 lipca 1925 r.	20 stycznia 1927 r.	(Dz.U. z 1927 r. Nr 21, poz. 161)
4.	Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	31 maja 1935 r.	28 listopada 1935 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 6, poz. 64)
5.	Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	31 maja 1935 r.	28 listopada 1935 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 6, poz. 65)
6.	Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	31 maja 1935 r.	28 listopada 1935 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 6, poz. 66)
7.	Konwencja o przystosowaniu do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	31 maja 1935 r.	28 listopada 1935 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 6, poz. 67)
8.	Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej, podpisana w Hadze dnia 18 października 1907 r.	31 maja 1935 r.	28 listopada 1935 r.	(Dz.U. z 1936 r. Nr 6, poz. 68)
9.	Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisany w Genewie dnia 17 czerwca 1925 r.	17 czerwca 1925 r.	18 października 1928 r.	(Dz.U. z 1929 r. Nr 28, poz. 278)
10.	Konwencja o utworzeniu i Statut Unii Międzynarodowej Niesienia Pomocy, przyjęta w Genewie dnia 12 lipca 1927 r.	12 lipca 1927 r.	13 czerwca 1930 r.	(Dz.U. z 1933 Nr 6 poz. 35)
11.	Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r., podpisany w Londynie dnia 6 listopada 1936 r.		25 maja 1937 r.	(Dz.U. z 1937 r. Nr 55 poz. 425)
12.	Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, podpisane w Londynie dnia 8 sierpnia 1945 r.		25 czerwca 1947 r.	(Dz.U. z 1947 r. Nr 63, poz. 367)
13.	Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 9 grudnia 1948 r.		22 września 1950 r.	(Dz.U. z 1952 r., Nr 2, poz. 9, z późn. zm.)
14.	Konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r.: • Konwencja Genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, • Konwencja Genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, • Konwencja Genewska o traktowaniu jeńców wojennych, oraz • Konwencja Genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny.	8 grudnia 1949 r.	18 września 1954 r.	(Dz.U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171, załącznik)

15.	Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem Wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r.	14 maja 1954 r.	16 lipca 1956 r.	(Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212, załącznik)
16.	Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 r.	16 grudnia 1968 r.	29 stycznia 1969 r.	(Dz.U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208, z późn. zm.)
17.	Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, sporządzona w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 r.	10 kwietnia 1972 r.	11 grudnia 1972 r.	(Dz.U. z 1976 r. Nr 1, poz. 1, załącznik)
18.	Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, otwarta do podpisania w Genewie dnia 18 maja 1977 r.	18 maja 1977 r.	4 maja 1978 r.	(Dz.U. z 1978 r. Nr 31, poz. 132, załącznik)
19.	Protokoły dodatkowe do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r., sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r.: • Protokół dodatkowy do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), • Protokół dodatkowy do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II).	12 grudnia 1977 r.	19 września 1991 r.	(Dz.U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175, załącznik)
20.	Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r.: • Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków (Protokół I), • Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (Protokół II), • Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (Protokół III).	10 kwietnia 1981 r.	24 lutego 1983 r.	(Dz.U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104)
21.	Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.	26 stycznia 1990 r.	30 kwietnia 1991 r.	(Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526)
22.	Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r.	13 stycznia 1993 r.	27 lipca 1995 r.	(Dz.U. z 1999 r., Nr 63, poz. 703, załącznik)
23.	Dodatkowy protokół z dnia 13 października 1995 r. do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, sporządzonej w Genewie 10 października 1980 r. (tzw. IV Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej).		31 lipca 2004 r.	(Dz.U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1583)

24.	Poprawiony II Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń zgodnie z poprawkami z dnia 3 maja 1996 r. (Protokół II zgodnie z poprawkami z dnia 3 maja 1996 r.) załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, sporządzonej w Genewie dnia 10 października 1980 r.		23 lipca 2003 r.	(Dz.U. z 2005 r. Nr 125, poz.1048)
25.	Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i transferu min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, sporządzona w Oslo dnia 18 września 1997 r.	4 grudnia 1997 r.	14 grudnia 2012 r.	(Dz.U. z 2013 r. poz. 323)
26.	Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r.	9 kwietnia 1999 r.	9 października 2001 r.	(Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708)
27.	Protokół drugi do Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r.	9 czerwca 2006 r.	17 listopada 2011 r.	(Dz.U. z 2012 r. poz. 248)
28.	Konwencja o pomocy żywnościowej, 1999 przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 13 kwietnia 1999 r.		9 czerwca 2006 r.	(Dz.U. z 2007 r. Nr 118, poz. 813)
29.	Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r.	13 lutego 2002 r.	14 lutego 2005 r.	(Dz.U. z 2007 r. Nr 91, poz. 608)
30.	Poprawiony Artykuł 1 Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzonej w Genewie dnia 10 października 1980 r. (Konwencja CCW), przyjęty przez Państwa-Strony na Drugiej Konferencji Przeglądowej Konwencji CCW w Genewie dnia 21 grudnia 2001 r.		28 sierpnia 2006 r.	(Dz.U. z 2007 r. Nr 85, poz. 566)
31.	Protokół o wybuchowych pozostałościach wojennych do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia i mające niekontrolowane skutki (Protokół V), sporządzony w Genewie dnia 28 listopada 2003 roku.		01 lipca 2011 r.	(Dz.U. z 2011 r. Nr 266, poz. 1577)
32.	Protokół dodatkowy do Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 roku dotyczący przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego, przyjęty w Genewie dnia 8 grudnia 2005 roku (Protokół III).	20 czerwca 2006 r.	30 września 2009 r.	(Dz.U. z 2010 r. Nr 70, poz. 447)
33.	Poprawki do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., przyjętych podczas konferencji rewizyjnej w Kampali (rezolucje nr 5 i 6) w dniach 10 i 11 czerwca 2010 r.	10 czerwca 2010 r.	31 lipca 2014 r.	(Dz.U. z 2014 r. poz. 500)
34.	Porozumienie o Międzynarodowej Służbie Poszukiwań sporządzone w Berlinie dnia 9 grudnia 2011 roku.	9 grudnia 2011 r.	30 lipca 2012 r.	

ZAŁĄCZNIK II

Wielostronne umowy międzynarodowe z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego podpisane, lub w stosunku do których trwają prace zmierzające do związania się nimi przez Rzeczypospolitą Polską

1. Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 4 grudnia 1989 r. – Konwencja została podpisana przez przedstawiciela RP w dniu 28 grudnia 1990 r.
2. Międzynarodowa Konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonymi zaginięciami sporządzona w Nowym Jorku dnia 20 grudnia 2006 r. – Rzeczpospolita Polska podpisała Konwencję w dniu 25 czerwca 2013 r. Ratyfikacja tej Konwencji wymaga uprzedniej nowelizacji polskiego Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Obecnie prowadzone są prace nad stosowną ustawą nowelizacyjną.
3. Traktat o handlu bronią podpisany w Nowym Jorku dnia 2 kwietnia 2013 r. – Rzeczpospolita Polska podpisała Traktat w dniu 1 lipca 2013 r., obecnie trwają prace nad jego ratyfikacją.

ZAŁĄCZNIK III

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012 r. w sprawie „Nangar Khel”

Dostęp pod adresem: <http://sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/WA%2039-11-2.pdf>

ZAŁĄCZNIK IV

Dane kontaktowe krajowych organów i organizacji właściwych w zakresie implementacji i upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego w Rzeczypospolitej Polskiej

1. Komisja ds. międzynarodowego prawa humanitarnego
Sekretariat Komisji – Sekretariat Departamentu Prawno-Traktatowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, tel. +48 22 523 8381, fax +48 22 523 8329, email: dpt.sekretariat@msz.gov.pl

2. Komisja do spraw upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża
ul. Mokotowska 14, 00-561 Warszawa, tel. +48 22 326 12 86, fax: +48 22 628 41 68,
email: info@pck.org.pl, zarzad.glowny@pck.org.pl, head.office@pck.org.pl
3. Polski Komitet Doradczy
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa, tel. +48 22 42 10 260, fax.: +48 22 828-16-96
email: ksalacinski@mkidn.gov.pl
4. Rady Programowej do Spraw Ochrony Dóbr Kultury na Wypadek Szczególnych Zagrożeń,
utworzonej przy Komendancie Głównym Państwowej Straży Pożarnej
ul. Podchorążych 38, 00-463 Warszawa, tel. +48 22 523 35 10 fax +48 22 523 30 16,
email: sekretariat_kgsp@kgsp.gov.pl
5. Zarząd Główny Polskiego Czerwonego Krzyża
ul. Mokotowska 14, 00-561 Warszawa, tel. +48 22 326 12 86, fax: +48 22 628 41 68,
email: info@pck.org.pl, zarzad.glowny@pck.org.pl, head.office@pck.org.pl
6. Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Departament Prawno- Traktatowy
Al. J. Ch. Szucha 23, 00-580 Warszawa, tel. +48 22 523 9424, fax: +48 22 523 8329,
email: dpt.sekretariat@msz.gov.pl
7. Ministerstwo Obrony Narodowej
Departament Prawny
ul. Klonowa 1, 00-909 Warszawa, tel. +48 22 6 871 584, fax +48 22 6 871 697
8. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament Ratownictwa i Ochrony Ludności
ul. Stefana Batorego 5, 02-591 Warszawa, tel. +48 22 601 52 07,
email: driol@msw.gov.pl
9. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Biuro Administracyjno-Budżetowe
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa, tel. +48 22 42 10 260, fax +48 22 828-16-96
email: ksalacinski@mkidn.gov.pl
10. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji
Departament do spraw Usuwania Skutków Klęsk Żywiolowych i Zarządzania Kryzysowego
ul. Królewska 27, 00-060 Warszawa, tel. 22 245 54 84,
email: sekretariat.duszk@mac.gov.pl
11. Ministerstwo Sprawiedliwości
Departament Prawa Karnego
Al. Ujazdowskie 11, 00-950 Warszawa
tel. +48 22 52 12 252, fax + 48 22 52 12 248

